

CURS INTREG

DE

POESIE GENERALE

DE

I. HELIADE RADULESCU

VOLUMUL II.

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA LUCRĂTORILOR ASSOCIATI

12. PASSAGIUL ROMÂN 12.

1870.

DESPRE EPOPEA

DESPRE EPOPEA

I.

S'a scris neîncetat, quel puçin dela Aristotele pînă astăzi, de toți maestri atît în prosă quât și în versuri despre epopeă, dându'i definițiunea, aratându'i regulele, fiindu-se quare mai mult quare mai puçin unii după alții qua să perpetue, că nisce legi nemutabili, nisce convențiuni arbitrare și proprie de a încetenă mintea umană și d'a o facee a nu mai producee de quât nisce palide imitațiuni.

Noi nu vommu vorbi de aquellea que se află în tôte cursurile de litteratură.

Limbele Europei mai mult sau mai puçin sunt de ajuns de răspândite în coprinsurile României; quine va dori vâ citi assemeenea regule în aquelle limbe.

Noi luăm înainte și cercetăm quâte în questiunea epopeei pot să fiă că nisce legi nemutabili dictate de rațiunea generale a omenilor din tôte locurile și din toți timpii.

Incepem dar, cã tot d'auna, dela cercetarea numelor que ne induce de multe ori la cercetarea objectelor și la cunoștința naturii lor. Sciind que va să dicã *epopeã*, vommu aflã și definițiunea ei, și aqueasta ne va servi cã punct de plecare sau cã princip dela quare nu ne vommu depãrtã în aqueastă încercare.

Epopeã sau poesie epicã în originea sa va să dicã poesie narativã.

Epos în limba hellenicã, însemnãdã *ἔπος* sau *diccere*, spunere.

Fiã-quare expresiõ sau fiã-quare phrase que coprinde o cugetare împlinitã s'a *ἔπος* (¹)

În poesie, fiã-quãria linie mësurate sau cadențate, pentru quõ se cântã, quei moderni 'i au *ἔπος* vers. Quei vechi din quea mai 'naltã antichitate, 'iau *ἔπος*, sau expresiõ.

Prin urmare, iar o mai repetim, epopeã va să dicã faccere de narrațiuni sau de istorii, dupõ cum dicu Românii, și poesie epicã, poesie narativã. Quãt nu vommu perde din vedere aqueastă simplã, primitivã și naturalã definițiune, tot d'a una vommu fi și în stare de a judicã despre quei que au scris și au dat regule despre epopeã daqua au fost în Adevër saunu.

Aquest princip pare quõ l'au uitat sau quõ n'au vrut sã'l recunõscã toți maestri în litteraturã, și au dat nisce regule la quare credem quõ nici quõ au cugetat pãrinții și maestri mari ai epopeelor.

Vedem în antichitate nisce civilisațiuni, cu mult mai antice de quãt civilisațiunea hellenicã. De vommu lãsã Indiile, China și Babylonia, vedem în Egypt semnele unei îndelungate și mari

¹) Din ἔπος suprimãnd vocalea ε̄ și remãind πος, pôte derivã *po-ncere* sponere.

civilizațiuni : edificiurile și monumentele aqnestui coprins înve-
derădă cunoștințe de matematică, de astronomie, de mehani-
că, de legile dinamice, de măestrie, de arte, de științe, și cu
tote aquesta, nici urme nu se vedu în aquei timpii naintați de
queea que numim astăzi alphabet.

Prin que își exprimă ómenii aqueia cugetare, rațiunea la
posteritate

Pare quó aquei ómeni primitivi, că mai vecini cu creațiunea,
avea gesturile mai assemenate cu alle Creatorului; Dumneđen
își exprimă cugetarea prin fapte, face și nimeni nu'iaude vocea.

Natura, creația este o carte infinită plină de mystere, que a-
biă se desciffră și se descópre neincetat cu secolii în nemărginit.

Natura fu primul și marele instructor al ómenilor primitivi
que edificară aquele monumente titaniene pline de mystero, de
emblemă și pe quari le lăssaró că nisce cărți la posteritate.

Fii-quare pyramidă, după locul unde se ardică, după situ-
ațiunea în quare eră pusă, după relațiunea în quare eră una că-
tre alta, după emblemele que eră pe dēnsa, eră quâte o carte
que putea spunne posferității atâtea și atâtea evenimente și
fapte, și tote împreună compunea cartea cărților que coprindea
historia de sute și mii de seculi.

Turnurile Babyloniei eră nisce monumente sau nisce cărți
symbolice, emblematice că și pyramidele Egyptului.

Pe quând se făcea sau se edifică turnuri și edificii titani-
ene, faptele ómenilor, spre commemorațiunea operelor lor, se
dicea *pyrgopeđ* πυργοπέδα. — După faptă și numele.

Dupó caracterul și gustul popolilor, după credințele și da-
tinele lor, după divinitățile lor se cunoșcea sau se destingea și
stylul arhitecturii lor, și symbolurile sau emblemele lor ; quei

le egyptene se distingea de quelle babyloniene, unele pe altele nu se copia.

Mai târziu cugetarea umană începù a se exprimà prin semne, embleme ideographice, pînă quând mai în urmă se inventò după facilitatea limbei egyptene, alphabetul hierogliphicu, reprezentat prin animale și alte obiecte, spre înțellesul vulgului.

Din hieroglyphele abreviate și din resturile ideographiei resultò alphabetul cu quare se servescu de patru mii de anni pôporele globului.

Astădi cugetarea, rațiunea se exprimă către quei que nu sunt de față prin alphabet; astădi cuvântul în genere se serie prin alphabet; privilegiul hierophanțiilor fu surpat, comunicația între ómeni deveni mai facile, generațiunile își puturò legà generațiunilor fiitoare cu precisiune și abondanță tesaurile intelectuali și morali.

Dela aflarea alphabetului cătò a încetà pyrgopca, și prin cuvântul scris începù epopca.

Prin cuvântul scris, muta și mysteriòsa sphyngue que stà la porțile edificiurilor, la basile pyramidelor cătò a plesni înaintea deslegării enygmei; Omului i se deslegò limba.

Prin cuvântul scris, rația umană și divină începù a trece, din locu în locu și din secul în secul, prin mii de gure.

II.

Dela invențiunea alphabetului. ori-quine s'a pus a narra și a lăsà posterității tradițiunile, faptele unor popoli, credințele lor, datinele lor, aspirațiunile și agitațiunile lor spre un scopu óre-quare, au făcut, și fără a sei pôte que nume să dea opereii lor, au făcut o epopeă și de aquí începe Historia.

De unde pînă aîci eră dat numai potenților, deilor Babyloniei, pharaonilor și hierophanților Egyptului qua prin sudorile de sânge alle populilor să accopere prin pyrgopee historia și s'o descifre numai ei, veni la putința fiă-quăruia om din popul a luă stylul sau péna în mână, și prin epopeă să descifre emblemele și prin alegorie să scotă din fabulă un adevăr qua să ajungă mai târziu la historie — Historia primitivă a tutulor populilor se formă din epopee, din mythistorie.

De s'au narrat cosmogonie că de primii poeți, de s'a scris despre creațiune, de creșterea și înmulțirea ómenilor, de catastrofele pămîntului, fiă sub forma fabulei, fiă sub forma mythistoriei; de a scris Moyses sau alții dela creațiune pînă la deluviu, de aîci pînă la confusiunea dela Babel, despre Abraham și pósteritatea lui, pînă la eșirea din Egyptu a descendenților aquestora, și instiutuirea lor într'o singură națiune *Israel*, nu sunt de quăt nisece epopee.

Biblia se pôte dicece epopeă epopeelor, pre cum este cartea cãrtilor.

Quãți au adunat cãnturile primilor aedi și rapsodi ai Greciei, de au fost un singur Homeru, sau mai mulți que au narrat, n'au făcut de quăt epopee, adicã narrațiuni expunerii de cuvinte.

Tot assemenea, de s'au narrat cãlătoriele, aventurile lui Ulysse, Odyseea nu fu mai pușin o poemă epică cã și Iliada, și tot assemenea, cu mult mai târziu, de s'a narrat mai în aquellași mod luânduse după Heliodoru, de Fenelon aventurile lui Telemachu. filiului lui Ulysse, opera aqueasta, de și în prosă, după principele que am pus, este tot o epopee; cu differința însă quò în Fenelon arta se vede mai perfecționată și cunoscințele umane se vëdu mult mai naintate.

O epopeă ca Odysseca se vede și Encida lui Virgiliu.

Lucan, după alte împregiurări și după doctrinele salle republicane cântă, în versuri heroice, lupta între două partite que au sfîșiat Roma, lupta între tendințele către imperialismu din partea lui Cesar, și între devotamentul și sacrificiurile lui Pompeiu, Caton și Brutu spre a mântui libertatea Patriei; făcù darò și el o epopeă, și după lupta que s'a dat la Pharsala între Cesar și Pompeiu îi dette numele de *Pharsală*.

Din cânturile bardilor gallici esu atâtea epopee or poeme heroice atribuite unui singur poet Ossian, ca rapsodiile Iliadei, din poemele lui Ossian ese historia primitivă a regilor Calledonei, Scoției și Irlandiei,

Perind credințele paganismului, și întinzînduse christianismul, Dante spre a descrie quelle din timpii săi, spre a satirisa quelle din aquea epochă, și a moralisa societatea, își face *Divina comedie*, și creând și descriind Infernul, Purgatoriul și Paradisul, după credințele chreștine, face, fără a sei pôte, o altă epopeă într'un genere cu totul distins de al Iliadei, Odyssei, Encidei și Pharsalei. — Alți timpi, alte credințe, alte impulsuni, alte avânturi alle sufletului.

Intr'un genere cu totul original, Ariosto vine a cânta cavalerii și damele mediului evu, luptele și întreprinderile cavalierilor erranți într'un ton serios și plăcut tot de o dată, uniud grațiosul cu terribilul, sublimul cu familiarul. Epopea sa, heroico-comică, Orlando Furioso, în generele său fu neimitabile.

Admirând pericolele que a putut întâmpina compatriotul său Vasco de Gama, curagiul de a le învinge pînă să descopere și drumul pe mare la Indii, geniul acestui Capitan

și bravura soților săi în aqueasta expedițiune, Camoens, împins de marele său suflet spre a consacra memoriei aquestei mari fapte, se pune și descrie în cânturi aqueastă expedițiune și dotă limba patriei sale, ca un alt Homeru, cu *Lusiada*, epopeă que făcù gloria Portugalici.

Mai într' aquecași epochă cu a lui Camoens Torquato Tasso înarușese limba italiană cu epopea quea mai seriôsa a literaturii moderne, epopeă în adevăr classică în quare, în locul heroilor antici vin cavallerii moderni. *Gerusalemme liberata* pe cât se assêmăna cu Iliada cu atâta interessă mai mult și remâne ca un model de epopeă a poesiei moderne.

Dupò un secol apprópe în mijlocul evenimentelor que sub Cronwel sbucină din temelie Englittera, appare Milton și cu densusul o noă epopeă, *Paradisul perdut*, de un genere cu total nouu. — Ne vommu întinde mai mult arătând causele și natura aquestei epopee, și acolo vommu vorbi mai pe largu și despre Milton și despre Paradisul perdut.

Punem aquí în rîndul epopeelor, și Henriada lui Voltaire și la locul său vommu vorbi mai pe largu.

Pe când atheismul erà la modă în Franța și trecea și în alte țerre, în Germania Clopstock întreprinde, elaboră și publică epopea sa intitulată *Messiada*, în quare este cântat Mântuitorul lumii, și spune miracolele Christianismul, în admirațiunea Germaniei întrege, și în uetul vociferatiunilor și argumentatiunilor scholastice alle theologilor indoctrinați de theocapili.

Aquestea sunt epopeele quelle mai renumite de generele serios, tractate în versuri.

Plecând ânsă dela definițiunea dată quò poema epică este o po-

Queea que în litteratura catholicismului eră legendele sau viclele sântilor, ha giografiere, aqueea în litteratura profană eră romanurile. Aquestea la ori-que popol, cà și în antichitate își au sorgintea în legendele populare, și pînă astă-đi ómeni instruiți, de geniu, și de philocalie, de artă cu un cuvânt, le-a addus la atâta perfețiune.

De aqù litteraturele moderne avurő epopee în prosă, cà Telemachu al lui Fenelon, Don Chiciotte al lui Cervantes, operele de assemenea genere alle lui Walterscott, și altor autori germani și francesi sunt de generele aquesta mythistoricű, que reu se đicu romanuri, daqua nu mai sunt scrise în limba necultă romană, și mai virtos daqua sunt scrise în limbele germană și englesă.

În rîndul epopeelor în prosă întră dar tóte đisele romanurű moderne, dela aventurile bărbaților historici pînă la personagele fictive, dela viața ómenilor celebri pînă la viața proletarului; dela Ulisse și Telemachű, pînă la Rodin și Dagober, pînă la mysterele Parisului și pînă la *Miserabili*.

IV

Poeții antici, quăt și quei moderni, au fost cu atâta mai sublimi și mai perfecti, cu quăt au prezentat natura în fictiunile și creățiunile lor.

Frumusețea naturei stă în variațiunile salle nemărginite și în harmonia que resultă din aqueste tonuri diverse de forme și de culori, iar nu în monotonic. Sus avem etherul cerului cu astrele și stellele lui, cu tóte phenomenele de pe dînsul; jos avem din preună cu grandiosul munților și horribilulul abysurilor, d'allătura cu selbele fioróse și câmpiele ridenți, d'allătura riurilor

și lacurilor limpede, și paludele pestiferenți; de o dată en 'naltul stă și profundul.

Homeru, lîngă divitațiile sublime, omnipotenți, gratiose, pune în Olympu, și pe monstruosul Vulcan, că și pe hidosul Momu; lîngă maiestosul Agamemnon, bravul Achille, terribilul Ajace, mintosul Nestor și sapientul Ulysse, pune și pe disformul și ridicolul Thersite.

Că un contrast la splendórea Olympului oppune întunericul Erebului; La Grațiile din Olympu, oppune Furiele în iadu; la Nymphe, Naiade, Dryade, oppune Gorgone, Meduse, Parea sau Ursitóre.

Pretutindeni sublimul are de contrast grotescul; seriosul are burlescul, pretutindeni luminele, qua să resalte, au necesitate de umbre.

În viața umană, pe când avuții se bucură în desfătări, splendóre și glorie, proletarii gemu în obscuritate de suferințe și fôrte adesea în horrórea vițiurilor. Poetul cătă să fiă un pictor fedel al realității. Altele se petrecu în palate, și altele în colibe și pe strade; unele în tînde de ducilor de ostiri, și altele în viața soldatéseă. Tóte își au tonul lor, culorile lor, limbagiul lor, stylul lor, și fiă-quare este pitorescu, poeticu, quand arta le pune natural la locul lor.

A descrie lumea ast-fel cum este, și a tînde către un ideal prin creațiuni, am dis airea quă constituie pe adeveratul poet.

În tóte capetele d'operă amêdoe contrastele se vedu în aquecași operă; în Iliada lui Homeru d'allaturea cu sublimul se vede și grotescul. Aquellași autor iară vedem quă reparte

seriosul în Iliada și Odyssea și burlescul în Batrachomiomachia (lupta Brâșcelor cu Sôrecii.)

Mai târziu poezii dramatice separară burlescul din sublim, seriosul din ridicol, tragicul din comic, Comițul și ridicolul în detteră Comediei; seriosul patheticul, maiestosul îl destinară pentru Tragedie.

Comediã luă misiunea de a da răilor și risului tot ce este reprobabil și ridicol, iar Tragedia de a inspira admirațiunea entuziasmul pentru tot ce este mare în om. Precum comicul provocă risul general, asemenea tragicul ne face a versă lacrimi de durere la suferințele Virtuții persecutate, lacrimi de bucurie la triumfele ei.

Quând în culmea civilizațiunii Greciei antice eșiră Platonii și Aristotelii, litteratura ei n'avea alte modele pentru alte poezie de cât epopeele homerice, Iliada și Odyssea, tragediile lui Eschylu, Sophoclu și Euripide, și comediele lui Aristophane.

În toate a queste opere se vede în adevăr geniu mare și talente naturali, în cât ânsă pentru artă, se cunoșce quă este o emanațiō a rațiunii însoțite de o mare doze de philocalie.

Quăci Rapsodii arhaici, Homeru, și quei după dênșii poezii nu au aflat dela quei din aintea lor ce-va regule de poezie și nici n'au cugetat să dea ei nisce legi despre epopeă și dramă au elaborat și au cântat după cum s'au inspirat înaintea obiectului ce tractau, conduși de rațiune, de gustul natural, de simțirea verului și frumosului, și fiă-quare operă, deveni un tipu, un model la posteritate, nu pentru quă autorii lor s'au luat după ore quare regule, ci pentru quă mai ântâiu de toate au avut în sine puterea creatōre unită de cunoșcința naturei, și pentru quă arta o avea în inima lor.

Pe lângă acestea, n'a fost de ajuns să fiă ei ast-fel și să producă aceste opere; Homeru, Eschylu și quei laltă ar fi fost necunoscuți și lui Aristotele și noă, daqua n'ar fi fost înăscută în omu adorația bunului, frumosului și sublimului.

V.

Aristotele dărö, fără a puté descifra faptele de ărtă și de poezie alle națiunilor mai vechi că alle Indielor, Chinei, Babylo-niei și Egyptului, exprimate prin ideographie, hierogliphe, prin semne emblematice și ênsuși prin arhitectură; fără a cunösce litteratura hebraică, sau epopăa quea mare a creațiunii, coprin-să în Pentateucu; avënd în ainte numai pe poeții națiunii salle, din studiul exclusiv numai al acestora, trasse nisce regule nu în genere alle artei poetice, ci în spețial alle poeziei hellenice.

Qua să arate que este epopăa, n'avea în ainte de quăt modul cum s'a fost elaborat Iliada și Odyssea, și tot assemenea urmö și cu alle dramei sau tragediei și comediei cum și alle altor generi de poezie. Quea que nu se află în poeții Greciei antice eră necunoscut pentru Aristotele.

Intre Romani vine Virgiliu, și dupö modul Odysseei își face Eneida, descriind căllătoriele și aventurile lui Eneea, puind aquelleași divinități și credințe pe scenă.

Horatiu, qua să scrie despre arta poetică, copiadă în versuri latine pe Aristotele: Mai târziu în timpii moderni Boileau, nu face mai mult de quăt, în versuri franceze și adesea provocă-töre de critică, vine a copią pe Aristotele și pe Horatiu.

Arta dela Aristotele n'a mai înaintat nici dupö Horatiu nici dupö Boileau, ci cu quăt s'au învechit regulele acestora, cu a-

le lor, nici credințele lor, nici a copiă sau paraphrasă operele lor de artă sau a se ține de școlă instructorilor lor.

Orpheu, ȕeilor sėi le dette nume hellenice, și resturnând systema autorității vermulose, dette victoria Revoluțiunii-Jupiter, iar nu dehulatului Saturnu. In Grecia nu ȕvinge Divinitatea Osiris, străbunul pharaonilor, ci titanul Jupiter; ȕn Grecia se pune Revoluția ȕn cer, spre a distruge ȕisul drept divin de pe pământ.

Homer ȕși cȕntă heroi sėi naționali și face a interveni divinitățile patriei sãlle după doctrinele și credințele lui Orpheu. In Iliada nu se vedu nici datine, nici costume, nici gesturi egyptene, ci tóte hellenice, din aquei timp.

Architectii, sculptorii, pictorii que se instruiă ȕn părțile civilizațiunii antice, nu se pusseră a copiă edificiurile Asiei și Egyptului, ci creără un styl național.

Architectura, Sculptura, Musica, Poesia se cultivară și progressară hellenicu, și detteră modele originali și neimitabili, typuri hellenice.

Eattă ȕn que stă classicitatea ȕn Grecia; ȕn modele originali, naționali, iar nu ȕn copie, ȕn imitațiuni și paraphrasi.

Grecii nu detteră nici un nume școliei lor; se occupă numai ȕn studiul frumosului ȕn aflarea legilor harmoniei, și ȕntru a producebunul, frumosul și sublimul, illustrând historia patriei.

VII.

Romanii cã stirpe dorică, amestecată cu colonie phrygiane, cã locuitori ai Italiei, din quare o parte considerabilă se numiã Grecia mare, Romanii se instruiră dela Greci și pentru af-

finitatea datinelor și credințelor, le fură continuatori, și cu toate că admiră pe eroii Greciei și încă și mai mult pe poeții și sapienții, Virgiliu însă nu se pusse a cânta pe Heraclidi și Atridi etc, nici datinele și costumele Greciei, ci pe strabunul și pater Enea. Nici un sapient nici un istoricu roman nu se ocupă de historia Greciei, ci de a Romei proprie și daqua reușiră a da opere de artă, și a ajunge la perfecțiunea posibilă în quāt pentru queea que este relativu la limbă, la styl, la harmonie, la regulele frumosului, fără ași numi șola lor clasică, nu i a împeditat nimic spre aqueasta numele heroilor și eroinele lor de Enei, Romuli, Pompili, Bruți, Scipioni, Lucreție, Virginnie qua să se șii de Thesei, Agamemnoni, Orestii, Electre, Iphigenie etc.

De vommu trece la Galli, la Gothi și alte ginți alle nordului, que în starea lor primitivă n'avea nici o sciință de litteratură grăcă și romană, vedem pe Bardii și Scaldii lor cântânduși pe eroii lor proprii, luptele și faptele după credințele și datinele lor proprie, și aquei Bardi, fără a imită nici Homeri nici Virgillii, și fără a avé nici o jdee de regulele lui Aristotele și Horațiu, sunt asemenea de sublimi că și poeții Greciei, pe quāt sunt și de originali.

Quând în totă Europa cu întinderea Christianismului cădu și dispărū păgânismul, în Italia, de și se schimbară credințele, remasseră însă datinele, costumele și limba, toate romane. Dante nu pută și nici nu se conveni să facă queea que făcuse Homeru. În Dante linia de demarcățiune între Romanii chrestini și între Romanii păgâni nu e așa de însemnată ca în operele de artă alle Grecilor que se distingu cu totul de alle Egyptenilor. În Dante, că în toți artistii Italiei se vede o continuațiune.

Limba latină se continue în Italia după cum s'a continuat și limba hellenică între Grecii moderni atât prin Ecclesie quāt și prin schóle, și toți errudiții și poeții scria și versifică încă în latinesce.

Dante vorbesce de Virgiliu și îl ia de conducător în regiunile infernului că pe un poet și maestru al patriei sãlle. Clasicitatea latină erã din drept educătórea limbei italiene, Italianii moșteniã iar nu copiã; bărbații quei mari ai Romei erã străbuni Italianilor, cum și heroiii lui Homeru și bărbați celebri mai din urmă ai Greciei erã străbuni ai Grecilor moderni.

În Dante pe lângă creãrea sau descrierea unui purgatoriu catholien se vede conservat iadul păgãnismului grecu și roman.

Italianii avea tot dreptul și tot cuvântul de a se ține de schóla la latinității clasice precum și Grecii moderni de a se ține de schóla și de limba lor hellenică; și cu tóte aquesta, atât Dante quāt și Ariosto și Tasso nu remasseró exclusiv nu mai în alle antichității lor naționali; nimeni nu și disse quó poesia epicã nu póte a se ocupa de quāt de bărbați, de dei, de credințe și datine alle păgãnismului grecu și roman; din contra în locul Chryseidelor, Bryseidelor, Casandrelor, Polixenelor, Electrelor, Iphigenielor, aflaró personaje și nume nationali tot atât de nobili și sonore demne de a fi cântate, Lucia, Beatrice, Eleonora, Laura, Francesca, Angelica, Erminia, Glorinda nu furó mai puțin poetice.

Satan, pe lângă terribil, unesce și grotescul que lui Pluton nu s'a fost dat de quei păgãni, Armida și Ismena nu sunt mai puțin epici de quāt Cassandra și Calcha.

Daqua mai târziu Alfieri, que se póte dicece quel mai clasiu din poeții dramatici italieni, pune pe scenã pe Oreste, pe

Brutu și alte personaje grece și romane, pôte quò este cu mult mai clasicu prin Saul și Don Carol.

VIII.

Gallii, Gothii, Normandii Saxoni, și alte ginți alle Nordului devenind chrestini, mai conservarò firesce din datinele și credințele păgânismului lor propriu, și limbele lor se cultivarò spontan eu cã și hellenica în timpul sêu, dupò geniul sêu propriu și distins.

Litteratura, poesia ginților teutonice sau gothice, de și educate între erudiții lor, cã chrestinați, de scrisele latinității clasice și ecclesiastice, se desvoltarò ânsă în parte dupò natura lor proprie.

Scaldii primitivi, poeții ginților germane își cântarò heroi, narrarò evenimentele dupò datinele, credințele și gustul popoilor din quare făcea parte; avurò instinctul și bunul simțu natural que avusserò, și Hellenii: precum adicò aqestia nu luasserò drept typi personagele din Asia și Egypt, nici drept modele operele Babyloniene și Egyptene, ci se occuparò de quelle naționali, assemenea și ei urmarò naturalemente a se desvolà întru alle lor proprie.

Poeților nordului Europei nu li se pîrurò nici barbare nici ostrogothe numele heroilor naționali: Fingal, Swaran, Cuchulin, Cairbar, Ossian, Oscar, Malvina, Moina, Gelhosa, Agandeca. . . Hamlet, Magbeth, Richard, Conrad, Alfred etc; nu se pîrurò la gustul lor nepervertit nici mai puçin sonore, nici mai puçin nobili de quât Theseii, Heraclidii, și Atridii Greciei.

Gothii urmarö și se desvoltarö atât în poesie quât și în arhitecturî și musică, cum și în tôte artele pe o calle a lor particulară, și pe atât de veră pe quât a fost și de naturale la originea, doctrinele, credințele, costumele, gesturile lor și la evenimentele prin quare au trecut.

Pe quând se desvoltă Gothii și își creà o litteratură, o poesie a lor națională, ei n'ar fi sciut a respunde, de iar fi întrebat quine va: de que scölă este poesia lor? clasică sau romanțică? Poesia lor fu gothică, dupö cum le fu și arhitectura gothică. Dupö quare regule au fost urmat ei? dupö alle lui Aristotele, sau dupö alle lui Horatiu que erà tot aquellea? Ei în genere nu cunoseea nici pe unele nici pe altele, instructorul maestru lor erà, cà la toți popolii primitivi, Natura, que a instruit și desvoltat și pe Achei și pe Danai.

De au cântat bine sau frumos, au cântat cum cântă și Privighietórea, que nu scie dupö quare schölă cântă, nici quö ómenii îi ñicu *Philomela*.

De venirö iarö în Europa meridională numai cu dreptul, fără a cunósce datoria, cu instinctul numai de a luà, fără să scie și a dà, cu simtimentul de libertate numai individuală, venirö cà ori-quare sëlbatieu potent que își ñice; nu pune mâna pe mine quö dau.

De au fost egoisti cà férele, fíoroși și altieri cà munții, rec cà și climatele nordului de unde descindea, răpeði și turburi cà torrentele, sombri cà pădurele, fantasci cà speluncele, scià și ei atâta pe quât sciu férele, munții, selbele, torrentele, speluncele de efectul que producu ómenilor.

Au fost gothici în poesie și în tôte artele pentru quö au fost Gothi, și n'au vrut și nici n'au putut să fiã nici Helleni nici

Romani, după cum și aqestia nu s'au încercat a se facee nici Babylonieni nici Egypteni.

IX.

După que trecurăm epocbele heroilor, cavallerilor san ritte-
rilor, cantate, narrate de atâția bardi, scaldi, și romançieri, tă-
cem despre poeții dramatici, ne fiind locul aquî, lăssăm pe ro-
mancieri de tôte speciele și venim la Milton, și mai în urmă
la Clopstock și ênsuși pînă la Byron.

Aquestia din urmă și au avut o educațiune mai mult și mai
puçin latină și hellenică, au cunoscut cu admirațiune frumuse-
țele Iliadei, Odyseei, Eneidei și ênsuși alle pharsalei și Divi-
nei comedie, cu tôte aqestea nici unul n'a voit, în epopăa sa
să urmede servil sau după typicu regulelor lui Aristotele și
Horațiu. Quăci națiunile și evenimentele, de și se succedu după
nise legi generale și eterne, nu vin ânsă una după alta că e-
dițiunile stereotypice, și pentru quă nici datinele, credințele
sunt tot aquellea, nici viețele individelor și popolilor sunt iden-
tice, fia-quare individ își are biographia sa, fia-quare popol
historia sa și apoi unde ar' mai fi progresul daqua artele ar'
remâné în starea lor primitivă ? unde ne ammu află, sau unde
ammu ajunge quând ori-que progres în Pietură și în Musică
s'ar consideră că o eresie, că o schismă înaintea artistilor de
o scholă mai vechie sau de un gustu al unei altei națiuni ? Que
este grecu nu pôte fi roman, și que este roman și grecu nu pôte
fi și gothicu.

Milton apare pe scenă în mijlocul evenimentelor que sub Cronwel sbucină din temelie Engliterra întrégă; chrestin în tóte, nu putea luà parte de quât pentru justiție, pentru cauza Libertății și a Republicei.

Cà om ânsë în adevër liber, se convinse quô Republica nu pôte să existe farô un cap suprem, principiu al Libertății, cu o justiție egale pentru toți, și cà un pater cu aqueeași misericordie pentru toți, și ast-fel să pôtă perpetuà ordinea, însuflând respectul către autoritatea legitimă și charitatea mutuală quare pe callea progresului duce la adevërata fericire, stabilând un Stat model

Qua să nu degenera aquea republică în despotismu sau monarchicu din partea unui usurpator, sau anarchicu din partea multitudinilor inorante, aquel cap suprem și perfect întru tóte nu putea fi de quât unul singur Dumneđu în Cer, aquel *Domnu Dumneđu* quare *te-a exdus din casa servituluii*. Numai ast-fel jos prë pământ toți ómeni au dreptul și datoria de a fi cetățeni liberi și frați, luându 'și fiă-quare dupô faptele salle.

Tótă epocha lui Milton și tóte ideele reformelor religiöse și politice gravità în giurul aquestui ideal, al unui Stat liber, al quăruia suveran să fiă unul singur și nevëdut. « Să n'ai alți dei afarô de mine. » — Țeu sau Dumneđu în quea mai naltă antichitate babyloniană și egypteană însemnă despot, tyran.

Vorbele de ordine, epigraphele, inscripțiunile, cu un cuvânt limbagiul întregu al liberalilor de atunci erà plin de nume, de figure și de parabole biblice. Idealul perfecțiunii națiunii englese se numià *Israel*, reacționarilor li se da nume de *philiști*. Londra se đicea nua *Ierusalém*; nomenclatura vocabo-

larului liberalilor eră, că și a franc-maçonilor, că și a primilor chrestini, cu totul biblică.

Quând ânsé din inoranță, din cupiditate și din pasiuni órbe partiturile ajunseró la exces și la exclusivismu atroce, quând soçietatea ajunse a fi un chaos horribil de anarchie, quând Inno-ranța se sculó assupra Sapienței, Lenea în contra Travalliului. Nullitatea în contra Geniului, Talentului și Capacității, Vițiul în contra Virtuții, cu un cuvânt Intunerecul în contra Luminei, parallogismul în contra Rațiunii . . . . atunci adevărații par-tisani ai Republicei se spăimētaró la vederea spectacolului que offeriró filii Pēcatului și ai Peirei, venind a parodiá quelle mai salutarie și divine principe; atunci poetului, prophetului aquelei epoche nu'i veni în minte de quāt neascultarea Omu-lui, guslarea mai nainte de timp din fructul arburelui Sciinței paradisul perdut prin intriga și amăgirea Spiritului pervers Soçietatea nu mai părú sufletului spăimētat al lui Milton de quāt rebellia Rēului în contra Binelui. Orgolliul nedemnu a intriganților egoisti que speculá cu aspirațiunile legitime alle popolului, nerușinareá sau cynismul quel mai sfruntat de a pa-rodia și profaná quelle mai sacre principe și speranțe, fi addusseró a minte pe Satan cu toți angeli lui que se revoltá în contra ce-rului și vin a amăgi și perverti umanitatea; fi addusseró a minte cauza căderii Omului, *Paradisul perdut*.

Eató impregiurări, întrige, peripeții cu totul altele de quelle que făcuró pe Homer a'și facee Iliada și Odysseea, pe Virgiul a producee Eneida, pe Dante a trece vaticinând în alte regiuni prin Divina sa Comedie.

Quine a fost martur ocular, sau că spectator sau că actor în asemenea guerre civili sau a citit cu luare a minte descrip-

țiunea unor asemenea scene horibili provocate de intriganții quei mai infami, pôte devinã sorgintea de unde Milton își trasse și stlyul și limbagiul atât de nuou și original în epopeea sa.

Eatõ cauzele decãderii Omului; în numele libertãții, despotismul quel mai exclusiv și atroce, în numele Virtuții, vițiurile quelle mai desfrênate, în numele Sciinței, obscurantismul quel mai grosiar; în numele Nemuririi, mórtea eternã a Pecatului; Rellele tôte grãmmãdite la un locu în numele Binelui suprem.

Quine n'a audît în ðillele nôstre de frenesie generale: “ nire sã fiã, și fiã și cu Dracul; voisce și vei puté, sparge și “ vei intrã . . . , ” și alte asemenea. Hei, bine nisce asemenea expressiuni fãcurõ pe Milton a împlé capul sçu d'operã de expressiuni cã quelle din consiliul Demonilor. “ Liber și suveran “ mai bine în iad, de quãt suppus în ceruri. „

Suppnerea în ceruri este respectul legilor eterne alle Harmoniei universali, alle Fericirii — Extremitãțile se attingu, respectul Binelui și dreptului este una cu adeverata Libertate. Ånsë éttõ cum spiritele perverse parodiã și profanã quelle mai sacre.

Poetul, prophetul se desdemnã la un spectacol atât de hidos, se inspirã, se pãtrunde de Spiritul Adeverului, de Spiritul adeveratei Libertãți; și departe de a invocã vre o Musã a pãgãnismului, dupõ credințele salle și alle patriei salle nu se adressã de quãt la Spiritul, la divinitatea que inspirõ o diniórã pe Moyse assupra muntelui Oreb și Sinai, invocã Spiritul sânt al Adeverului și datãtor de viață, thesaurul bunetãților.

Adam și Evã sunt personagele lui principali și collective în quare se coprinde umanitatea întregã; miracolele, que occupã un mare locu într'o epopëã, se operã dupõ credințele chrestine și

într'un modu foarte natural după natura sujetului și a spațiului în care se pune scena. La Milton Omul è Adam și nici de cum Prometheu que fură focul Vieței și Sciinței din ceru ; Femeea este Eva, și nici de cum Pandora și cu atâta mai puțin luxuriōsa și păgâna de Venus. Amorul este tot que este mai sacru în omu, este puterea creatōre și datătōre de viață, affectia que trage ambele sexe spre viața conjugală și la patul nupțial decorat de mâinile lui Dumneșeu, și nici de cum malițiosul și săgetătorul Cupido, filiu demnu de o asemenea mater. In Milton Focul este focu, Marea è mare, și nici de cum Vulcan și Neptun.

Daqua allegoriile contribuescu mult la frumosul sau carmenii Poesiei, allegoriile lui Milton sunt parabole biblice; geniul scie utiliză și pe unele și pe altele și trage din quelle biblice și chrestine folose și frumuseți cu atâta pōte mai frapante și sublime, cu cât sunt și mai originali.

Pentru aqwestea, éttō quō *Paradisul perdut* al lui Milton, de și nu este elaborat după regulele lui Aristotele și Horațiu, nu este mai puțin un cap d'operă de epopă. Daqua Iliada, Odysseea și Eneida sunt modele de epopă grăcă și latină, *Paradisul perdut* nu este mai puțin model de epopă chrestină și în specie englesă, eșită din împregiurările în quare s'a aflat Milton.

Clopstock în *Messiada* sa elaboră după epocha în quare s'a aflat, după credințele națiunii sale, după geniul limbei sale; că tōte geniurile din 'naintea lui, elaboră și cântă că chrestin și German, după cum Homeru a elaborat și cântat că idolatru și Danau sau Hellen.

Opera lui Clopstock nu è mai puțin clasică pentru Germani

de quât a lui Milton pentru Englesi, de quât a lui Dante pentru Italiani, de quât a lui Virgiliu pentru Romani, și alle lui Homer pentru Helleni.

X

De vommu trecce în Gallie, aflăm cu totul alte evenimente que au cătat să schimbe cursul natural al desvoltării litteraturei locuitorilor ei.

Dupõ conquista Romanilor în Gallia se întrodusse limba latină atât prin colonii romani și prin administrațiune la început, quât și mai târziu prin Ecclesie cu catholicismul. Aquesta contribuì spre a întrerumpe tradițiunile și credințele primitive alle Galliei. Missia Druidilor încetasse mai de mult, rolul Bardilor que le succedusserõ începú a nu mai avé creditul de mai nainte. Prin cetăți nu se mai vorbiã de quât limba romană (latina rustică); prin ecclesie, atât în cetăți quât și la câmpie nu se auđiã de quât limba latină; instrucțiã prin schóle pentru quei que se preparã pentru preoție și pentru ómenii de elitã se făcea în limba latină cã în tótã Europa catholicã.

Dupõ fusiunea Gallilor cu Romanii, supravine conquista Francilor que dominã și pe unii și pe alții. Francii, cã dominatori, vin cu datinele, cu costumele, cu credințele lor; religia catholicã însõ îi face a'și luã instrucțiunea în limba latină, în quât pînd infine ajungu a vorbi cu toții limba romană, luând aqueași educațiune cu pãmêntenii subjugați.

In locul anticilor cantori și bardi, dupõ datinele cavallerismului gothicu și franc, vin trubadurii sau trovatori (*trouvères*) și romançierii cu balladele, romançeale lor. Aquesti cantori nu

mai avea că bardii caracterul religios; sacerdoțiul catholieu; aristocrația feodală, moștenind morgană patriciană, influențată de exclusivismul catholieu nu putea tracta pe aquești cantori de câtă că pe nisce istrioni. Cânturile lor eră considerate că profane, și limba lor disprețată că o romană barbară a vulgului.

Tot que se putea țicea sapient, erudit cultivat, regular, frumos, sublim cătă să fiă scris latinesce. Limba latină eră limba sacră a Ecclesiei, limba sapienților, a diplomației și a sciințelor, limbă a salónelor. Tot que se scria în limba romană eră vulgar, trivial, *básne* demne de a diveriti vulgul și servitorii.

Quând, începù a se scrie și în limba romană que eră comună nu numai în Franța că și în Italia, ci și în Spania și Portugalia și ênsuși în Engliterra, erudiții Franței n'avea înainte drept modele de câtă capetele d'operă alle latinității; mythologia grécă se consideră că o sorginte nedesecabilă de allegorie din quare se putea quine-va adăpă de tot que pôte fi sublim și poetic; erudiții toți era beți de mythologie. Talentul, geniul autorului stă întru a locui, fără să credă, pădurele de Dryade, rîurile și fântănele de Naiade, Mările de Nereide, câmpiele de Pani și Sylvani, grădinele de Flore și de Pomone; Cerului îi țicea Olympu, Sorelui Apollon sau Phebu, Academielor Parnasi și Eliconi, Apei Amphitrite, Vinului Bacchu etc.

Erudiții sau mai bine preciosi ridicoli se întrecea la baptesmă a punne copiilor nume de Narcis, Ippolite, Aristide, Iphigenia, Cleopatra, Aspasia, Chariclia, Aglaia etc.

Sujetele, bărbații celebri, heroi, cavalerii Franței, historia patriei nu putea attrage attentionea litteraților din aquea epochă; de aquestea se ocupă ómenii vulgului, cantorii publici, trobadurii. Erudiții nu luă înainte de câtă Agamemnoni și Clitem-

nestre, Enei și Didone, Thesei și Romuli, Themistocli și Scipi-
oni, Pompei, Cesari, Bruti, Catilini, Neroni etc, etc.

Regulele lui Aristotele și Horatiu erà legi sacre pentru dên-
șii ; a eși dintr'ensele sau a le călcà, a emmitte sau a adăogi
queva erà lipsă de talent, de geniu, era semnu de quea mai
grósă innotantă.

După dênșii, epopeea câtà să fiă-quevà quare să semene sau
cu Iliada sau cu Eneida, ȕei Olympului, și ai Tartarului nu pu-
tea lipsi ; epopeea que n'ar fi fost plină de mythologie grécă,
cà Ossianicelespre exemplu, cà Paradisul perdut, erà que-va os-
trogot, trivial ; epopeea catà să fiă plină de miracole și cerul
cu iadul și cu pământul să s'appuce la luptă dréptă, homerică-
mente. Ȑisii maestri, venià pentru a prescrie numerul cântu-
rilor, nu mai mult de 24 și nu mai puein de 10, pînd quând
din definițiune în alta, din erróre în alta, que tot depărtà lu-
mea din adevărata și primitiva definițiune coprinsă în înțel-
lesul numelui de poesie epică (poesie narrativă) ajunse Franța
pînd la arta poetică a lui Boileau.

Ettò que cantă aquest maestru despre poesie epică :

. . . . .

Ainsi la tragedie agit, marche et s'explique.

D'un air plus grand encor la poesie epique,
Dans le vaste récit d'une longue action
Se soutient par la fable, et vit de fiction.
Là pour nous enchanter tout est mis en usage,
Tout prend un corp, une âme, un esprit un visage.
Chaque vertu devient une divinité.
Minerve est la prudence, et Venus la beauté ;

Ce n'est plus la vapeur qui produit le tonnerre,
 C'est Jupiter armé pour effrayer la terre,
 Un orage terrible aux yeux des matelots,
 C'est Neptune en courroux qui gourmande les flots.
 Echo n'est plus un son qui dans l'air retentisse,
 C'est une nymphe en pleurs qui se plaint de Narcisse,
 Ainsi, dans cet amas de nobles fictions,
 Le poète s'égayé en mille inventions . . . . .
 . . . . .

Traducem quât se pôte mai fidel, pe quât ne iartă rima,
 quă să putem înțelege în tôte pe aquest mare maestru.

S'a vorbit or s'a cântat mai nainte despre tragedie, și termi-
 nând, începe despre epopee.

Ast fel Tragedia pasă în drumul său maiestos.

Iar poesia epică c'un aer mai grandios.

În vasta narrațiune unei lunge acțiuni.

Prin fabulă se susține și traiesce în ficțiuni.

Intr'ênsa, qua să ne 'ncântă, tôte 'și află al lor locu,

Tôte iau un corp, un sufflet, o personă și un jocu.

Tôtă virtutea devine o putere, un Dumneșeu,

Mînerva este prudentă, Iris este curcubeu (1).

Nu sunt aburii sau nori que i aușim a tună

Ci Joie que se întrarmă pămêntul a spăimêntă.

O terribilă tempeștă marinarii-ameninșând.

E Neptun plin de mēnie valurile înfrēnând (2).

(1) Poetul ȋice quē tōtă virtutea devine o divinitate, Frumuseșea mai
 ânteiu nu é o virtute, ânsé i-a venit bine să facă rima; noș nu ne veni
 bine și ȋisseróm Iris în locu de Venus.

(2) Înfrânarea sau gurmandarea valurilor nu înspaimêntă pe mari-
 nari din contra îi asigură. Eră mai bine a ȋice: Valurile resculând
 sau înteritând.

Echo nu è un resunet în aer la que s'a dis,
 Ci-o nymphă plină de lacrăm' que se plânge de Nareis.
 Ast fel în grămmada-aqueasta de nobile ficțiuni.
 Poetul se desfătează în mii de inventiimi. . . . .

Aqui nu è o definițiö în genere a poesiei epice, ci în quâte-
 va versuri quare mai bune, quare cum a dat Damneșeu, o ară-
 tare despre quâte a putut contribui Mythologia in epoele hel-
 lenice și latine, după credințele de atunci, afarö numai daqua
 pentru Boileau aquellea nu mai pot intră între poesiele epice.

Acum änsö lumea are alte credințe, alte datine, și fiä-quare
 națiö historia sa, heroi sãi, legendele salle și fiä-quare secol
 prodigele salle.

A pretinde änsö quö prin aqueste versuri se dă definițiunea
 epopeei în genere, și quö fiä-quare este dator a se supune la
 dênsele cã la nisce legi neschimbate quând se simte în stare
 de a întreprinde compositiä unei epopee, aqueasta nu s'a putut
 face de quät nu mai în Franța, unde pãmęntenii n'an putut
 urmä cursul natural al litteraturei lor naționali.

Daqua epopeea s'ar susține numai prin fabulă și ar trăi nu-
 mai din ficțiuni, daqua ar' fi nevoită qua prudentei să 'i dicä
 Minerva, și frumuseței Venus, și Curcubeului Iris etc., atunci
 n'am mai avé nimicu de original, nimicu în progresul artei.

Pe lüngö aquestea, de quând è lumea, și de quând ömenii
 au avut minte, nimeni n'a putut veni sä pretindä quö minei-
 nea sau fabula este basea frumuseței și a sublimului și quö
 viața este queea que nu existä, adicö, ficțiä, și quö o asemenea
 doctrinä sä se înnalțe pînö la dogmă, și sä se dea cã o lege în
 schöle.

In adevër quö arta ardicä realitatea pînö la ideal, pînö la

perfectiunea quea mai naltă de se pôte ; ânsé aquel ideal nu pôte fi nici monstruos nici hidos, cată să se base pe adevărurile legilor, proporțiunilor și armoniei.

Sunt nisee adevăruri que s'au arătat și se arată prin symboluri, que se accopere de un myster, nisee adevăruri relative, nisee errori ênsuși que la mulți popoli au trecut și trecu de adevăruri absolute pentru mulți seculi. Acolo ânsé plăcerea mulțumirea stă în credință, iar nu în convicțiunea quă ascultă nisee minciuni.

Poeții greci s'au servit de aquelle fabule, pentru quă credea lumea într'ênsele și pentru quă ênsuși poeții află plăcere în alegoriele lor.

Mythologia la păgâni coprindea dogmele lor, religiunea lor. Popolii helleni și romani credea în tôte aquelle fabule, și poeții le punca înaintea lor că nisee adevăruri, și aqwestea nu numai quă eră bine venite, ci desteptă quelle mai frumoșe și nobili simtimente de pietate, de justiție la resbunarea Virtuții, la persecuția Vițiului.

Astăzi poesia n'ar puté produce aquella'si effect, de nu ar alergă a se sustine cu credințele stabilite ; fabula ar distruge tot prestigiul poesiei.

Poeții antichității vorbiă de dei și de acțiunea lor, pentru quă aquei dei eră creduți și adorați ; poesia epică printr'ênșii deveniă seriôsă, imposantă, maiestôsă. Poeții moderni, de s'ar luă după dênșii, operele lor ar' presentă tot que este mai frivo, și mai de rea credință, pentru quă poetul ar narră queea que ênsuși nu crede. Nimicu n'ar fi mai rece și mai fără viață de quât o epopce, înânduse quine va după regulele lui Boileau , narrând queea que ênsuși nici simte nici crede.

Epopëa cã poemã a poemelor quare quere într'ênsa toți generii de poesie, quere mai mult de quãt ori-quare altã poemã condițiunile prin quare se facu aqwestea.

Elegia, spre exemplu, quere qua poetul în sine sã simțã dorul pentru quare plãnge, amorul pentru quare suspinã. Sã te faci ânsã quã cânti și quõ suspini de amor, quãnd Dulcinea nicⁱ nu existã, sau quãnd în inimã este încuibatã urrã assupra obiectului cãtre quare îți adressi suspinele !

Que ar fi iarõ mai nesãrat și mai immoral, de ar' face quineva o satyra fãrõ a'l seusa urra, de ar' satyrisã tot que este mai innocent și mai sacru, tot que adõrã mai mult ?

Elegia quere durere, simțire, devotament, adorațiune.

Satyra quere urrã, disprețu, și sã aibã înainte quelle în adevër disprețabili.

Ruga, hymnul quere fervõre, pietate, enthusiasmu, recunoșcințã cãtre quelle înalte.

Cum se põte dar qua poetul que serie o epopee, sã serie fãrõ nici o credințã, fãrõ nici o afecțiune cãtre heroii sei, obiectele lui de predilecțiune sa se susțiiã numai prin minciuni sau prin fabulã ? Frumõsã schõlã ! minunate regule !

Divina Commedie, Gerusalemme liberata, Paradisul perdut, Mesuada sunt nisece epopee de prima ordine, nu pentru quõ s'au susținut prin fabulã, ci pentru quõ s'au servit de credințele popelilor respectivi, și pentru quõ autorii lor au avut tot que se quere dela adevëratul poet : nici unul n'a scris cu sânge rece.

Sã venim și la elegantul și frumosul vers, que tractã despre echo.

Pentru que ânsã echo sã fiã numai o nymphã que de atãția

mii de anni se tot plânge de Narcis? pentru que să nu fiă ori-
que sunet quare resună, și poetul după subiectul que tractă, după
credințele populare să fiă liber ași arăta talentul și geniul
după cum va ști mai bine, profitând după locuri și împreju-
rări?

Tasso, când descrie consiliul infernal, nici nu și mai ad-
duce a minte de fabula elegantă a antichității; resunetul que
il preocupă pe el è cu totul de altă natură de resunetul selbelor
și munților; cititorul lui are să fiă transportat în horrorea
quellor din infern, și epopeadă dar sau narră,

*Chiama gli abitator' dell' ombre eterne
Il rauco suon della tartarea tromba,
Treman le spaziose atre caverne
E l'aer cicco à quel rumor rimbomba,*

Chiamă locoitorii eternelor umbre
Raucul sunet tartareei trombe;
Tremură spațioșele negre caverne
Ș'aerul orb l' avel uet resumbă.

După credințele popoului român echo este însuși dracul de
Cornea que se pune a îngână pe ómeni prin ruine și pe ori-
unde sunt locurile mai fioróse.

Am cunoscut un copil quare ori-unde resună sunetul el se
ducea în adins spre a păcăli pe Dracul, și ultima vorbă que
cătă să resune o alegea ast-fel cum repetind'o Dracul să fiă
păcălit.

Nympha plină de lacrăme que se plânge de Narcis póte în
adevăr veni cu multă naivitate și însuși grație a susține o

Doctrinile și regule cu quare se crescú ómenii au mare influență în tótă viața lor, în tóte operele lor, și cu cuvânt sau fără cuvânt ajung a'și dà tóte numele cuvióse schólei în quare s'au format.

Nu este de mirare dar quó schóla quea mai defectuósă și mai împilátóre eșită, nu din clasicitate, ci din scholastica hellinității și latinității decădute să fiă numită de maestri și elevii ei *schóla classică*.

Pe quând Germanii și Englesii inaugură o litteratură a lor proprie, o poesie pe atât de originală pe quât eră și națională, Francesii urmaró pînó la începutul aquestui secul preceptelor învechite alle unei schóle que nu putea produce nimic de original.

Quine nu ar' fi considerat sau ar' fi călcat aquelle precepte eră tractat de innoyant, de barbar, un roman din schóla plévei numită romănescă sau romantică.

Quând ajunge quine-va a fi crescut în asemenea doctrine quó tot adacă que este grecu și roman este nobil și demnu de a fi considerat, și quó tot que este modern și național nu póte să ne provóce de quât disprețul, cà o parte din *vila multitudine*, n'are de mirare să vedem la un Voltaire în naintea Joannei l'Arc, verginii d'Orleans, quó tótă verva de quare eră capabil, să nu'i însuffle de quât nisce sarcasmi și o satyră pentru heroina martyrá numai pentru quó a fost Francesă și nu Romană, și pentru quó n'a fost încai vre o principéssă, ci fiie a popolului.

Vommu vorbi despre aqueasta quând vommu tractà despre *allegerea sujetului*.

Chateaubriand primul dintre sapienții Franței și bărbații de littere, prin *geniul Christianismului* și prin toate operele sale de mare talent deschise o eră nouă și pusse primele fundamente unei școlă în adevăr franceze, și chrestine.

După aqueastă școlă se formară Lamartinii, Victorii Hugo, Eugeniei Sueși toți principii litteraturei contiporane. Tot que fu un adevărat talent în Franca nu mai pută fi șclavu preceptelor pedantismului înșelat cu manta elasicității.

Quei învechiți în prejudițiurile trecutului nu putură tăce înaintea aquestui scandal din punctul lor de vedere, și după limbagiul lor începură a strigă quă s'a profanat templu Muselor, quă s'au căleat preceptele și legile orthodoxiei lor litterare. Școlă lor o numiră acum mai cu din adinsul *clasică*, și pe quea națională scolă romanescă sau romantică, ca și cum ar' fi dis a vulgului.

La școlă antică, dei, regi, semi-dei, heroi ai Helladei și Romei, tot que tinde la dreptul divin, mytologie typicali, Olympi, Parnasi, Eliconi locuiți de principi, principesse și curtesani, Muse și nympe marchisate și cu livrele lor; în școlă nouă credințe chrestine, virtuți evangelice, charitate, speranță, umanitate, historia patriei, heroi națiunii, popoul, proletarul, sufferințele quellor din urmă aspirațiunile lor, învierea lor pînă în quelle după urmă din aqueastă mărte vie.

Quelle din școlă d'ânteu pentru cler, unobili, pentru dreptul divin; quelle din școlă nouă toate românesci; occupe-se vila multitudine de aquelle utopie.

Quine a numit aqueste două școlă așa? Au dóră în antichitate Homer sau Aristotel? Au dóră în timpii moderni Schakspeare, Milton, Schiller, Byron or Chateaubriand? Nu, ci schola-

sticii însuși pe sine se numiră clasici, și pe quei lalți romantici, că și cum ar' fi dis *innoranți calici*.

Diferința que există în questiune religiósă între catholicismu și protestantismu, aqueeasi este și în questiunea litterară între schóla disă clasică și între quea disă romantică — aqueeasi diferința este și în partitele politice dise conservátore și în quelle dise liberali.

Cuteđăm din convicțiune a dicee și mai mult, schóla quea vechie a litteraturei franceze își are cauzele cu mult mai mysteriósé; sorgintea ei este acolo de unde s'a susținut dreptul divin: a fost un interes al legitimistilor qua sapienței ocupându-se de quei antici, să nu și mai adducă aminte de popol și de miseriele lui, nici de ómenii și historia lui que pot să le deștepte consciința de sine.

XII

Daqua făcúróm comparațiunea de sus, nu se cuvine a uitá abusurile que din disgratie se commit din ambele părți.

Pe quând dominá schóla disă clasică, a privilegiatilor, vulgul, *innoranți* nu cutedă a scrie, și cu atâta mai puțin a *typări*

Quine se punea în rónđul autorilor câtă să trecă mai nainte printr'un penibil purgatoriu, să și studie și să și cunósă latina sa daqua nu și hellenica, câtă sa și trecă clasile de rhetorică și poesie, de philosophie și tot que se ținea de clasile dise encyclice, și cu quât își studiá mai bine autorii mari greci și latini cu atâta se pătrundea mai bine de frumusețele artei, avénd înainte neincetat modele admirabili.

Quăți apoi simțîă în sine schinteia sacră, ardore nobilă de a produce și ei, se presentă după langagiul prețioșilor la templu Muselor cu totă sciința și decența. Este adevărat quô se ținea după typicu, ânsă erudiția, gustul, talentul și geniul se vedea pretutindeni în operele lor de imitațiune; și de eră, cum ammu dicea servil regulelor preserise, aqnel servilismu ânsă se decoră cu expresiunea de respect al legilor.

Omenii aqueia avea curagiul sciinței lor, că și al cunoștinței legilor preserise de autorități; eră cu un cuvânt leali și onești, se presentă lumii ca nisce competenți în consciința lor; seriă cu decență și cu luare a minte; seriă fiă-quare după vocațiunea sa, iar nu de speculațiune, după specialitatea sa, după studiurile și convicțiunile sale, își măsură vorbele, își formă stylul, se feriă de trivialități și cu atâta mai mult de que nu le eră de competență; eră cu un cuvânt de bună credință.

Aquesti ómeni, de ar' fi avut humul simț să cutede a trece peste legile quărur le trecusse timpul, de și ar fi dis: fiă Hellenul hellen, și Romanul roman, ânsă să facem qua să fiă și Francesul frances, după cum a devenit Germanul german, și Englesul engles; de ar fi lăsat regiunile antice și înalte, și și ar' fi pus tot talentul spre a deșteptă în popol consciința de sine consciința națională, aqueia în adevăr ar' fi inaugurat o scholă națională francesă, o scholă în adevăr clasică cu calitățile și meritele que au avut în timpul lor și schólele hellenică și latină, quari mai nainte de tóte au fost naționali.

Hei bine! n'au lipsit pînă în urmă și de aquei bărbați, și ast-fel fu în quelle după urmă Chateaubriand, și quei după densusul que dusseră aqueastă scholă națională și mai departe, făró

să le lipsească științele necesare la misiunea lor, fondul dicō intelectual și moral.

Strigările ânse queller învechiți în prejudițurile trecutului, și vociferațiunile lor făcurō pe mulți a crede quō în adevēr scriitorii quei nooi n'au nevoie de a mai cunōsce vre-o regulă vre-o cuvintă, n'au nevoie de a'și mai perde timpul prin gymnasiuri, quō n'au nevoie nici de științe, nici ênsuși de styl sau gramatică, pot să innove tot que se comunică prin schōle. E de ajuns să începă a scrie quō în dată é autor de schōla ȃisă romantică.

Eatō începutul sarsailismului litterar. Dela etate de 15, 18 anni atăția și atăția se pusserō a scrie și a publică. Se îmmulțirō din tōte părțile autorii cu lipsă de artă, de talent, de morală și de ênsuși primele noțiuni alle stylului; monstruosități de tōte speciile împlurō tōte libreriele, cabinetele de lectură, tōte theatrele din capitală și provincie.

Un asemenea abus nu putea să nu dea un mai mare cuvânt queller învechiți în prejudițurile scholastice de a critică schōla nooă, schōla națională, que nu avea nimicu d'ammestecu cu innoranții.

Quōci mediocrități, nullități au fost în tot-d'auna în toți timpii și în tōte locurile și la Greci și la Romani, și la Germani, și în schōle antice și în quelle moderne. Toți Grecii n'au fost Homerii, Pindari, și Eschyli; toți Francesii n'au fost iarō Cornelii și Molieri, pentru que darō să querem qua dupō schōla națională, toți să fiă Chateaubriandi, Victori, Lamartini etc.?

Arta quere talent, studiu, travalliu, geniu spre a creă întregul, justestă și philocalie spre a perfecționă amenuntele, și a-

questea le quere în tot timpul și în tot locul, între toți popoli, și după toate școlile.

Nu este vorba în artă de ași allega quine-va un sujet grecu sau roman qua să pôtă da un cap d'operă, de a descrie palate sau colibe de ași luà avântul la Olymp sau a descinde în Tartar, de a cântă sau a depinge munții, or câmpiele, stâncele or florile, quelle trei regnuri alle naturei sau societățile, de a descrie luptele ómenilor, bucuriele și fericirile unora, gemetele și miseriele altora, virtuți, vițiuri, patime toate quâte mișcă pe om sau umanitatea; vorba este qua opera noastră să aibă toate condițiunile querute de artă în ori-que timp și în ori-que locu.

Ênsuși Boileau, que proserie numele și faptele moderne, el ênsuși recunósce quô :

Il n'est point de serpent ni de monstre odieux,
 Qui, par l'art imité, ne puisse plaire aux yeux ;
 D'un pinceau délicat l'artifice agréable
 Du plus affreux objet fait un objet aimable.

Nu traducem aqueste versuri, temându-ne să nu le învederăm neputința cu expressiuni că : *place ochilor, că penel delicat, artificiu agreabil, și objet amabil.*

Sușinem ânsă sensul și adevărul dintr'ênsele quô ori-que serie omul să imite natura după querințele artei, să nu facă pe grecii primitivi ai lui Homeru a vorbi langagiul curtesanilor din timpul lui Ludovicu XIV.

Fiă Brahma sau Osiris, Iehovà sau Jupiter, fiă Manù sau Menès, sau Numa sau Moyses personagiul que și 'l allega quine-va, se cuvine ânse a'l tractă ast-fel cum să vedem într'unul

Iliada este o poemă heroică în apariția, în fund anse este o critică amară, o satiră aquellor principi a quăror cèrtă fu causă de perirö atăția bărbați, și daqua pronunțaröm vorba critică și satiră, cată a spune quö satirele nu sunt tot d'auna în styl burlescu sau umoristicu. Homer critică sau se plânge indirect că patriot.

Aqui se vede talentul, decența autorului întru a preînălța valórea heroilor, și a face cu mare luare a minte și respect a se vedé passiunile que ocupă pe capii oștirii.

Homeru 'și a tractat sujetul cu mare demnitate și prin carmenii, sentințele și doctrinele lui ajunse pînö a formă o unitate națională din atăția popoli. Homeru a creat mai mult de quāt o Iliadă, a creat o națiune.

In Odyssea sujetul este unul din quelle mai seriöse în: Ulysse se vedu simtimentele unui soçu devotat, nuui părinte călduros unui rege que își amă patria, soția și filiul și străbate mările, trece peste tóte obstacolele spre a ajunge acolo unde dorințele salle bine cuvântate îl împingu, unde datoria îl chiamă.

Sujetele allese de Homeru îi inspiră și stylul și tóte frumusețele de heroismu și de morala.

Virgiliu își allege de sujet pe Eneea, cu scopu de a arată originea gintii latine, ast-fel cum putea să placă la curtea lui Augustu. Nimicu mai bine venit după o republică și la stabilirea unui imperiu, de quāt o origine de semiđeu, recunóscerea dreptului divin. — Primul suveran al latinilor fu tractat da semiđeu, pietos quāt se póte, sânt daqua vommu/voi, đeu énsuși împelițat cu puține defecte que se iartă la regi cu tótă pietatea lor; abandonă spre exemplu o regină que dându'i ospitalitate, îi inima

fi dă și inima, culmându'l de bine facceri, și se duce a fură femeea unui principe.

Aqueasta nu e defect mare la un sânt, sau la un puiu de deu.

Eneida narră căllătoriele lui Eneea, că și Odyssea alle lui Ulysse sau Odysseu, în Homeru ânsă vede quine-va ómenii primitivi cu instincte mai naturali și mai juste. Ulysse plécă cu un scopu decis. cu o voie liberă și cuviósă la patria și soția sa, la filiul seu, și cu scopu de a liberă aqueste scumpe obiécete. În Virgiliu se vede, nu voiea liberă a heroului, ci destinul, fatalitatea. Cerul decisessse să viiă a se stabill în Italia Ænca qua să dea adicó guvernului Romanilor o origine de dreptul divin

Aqui è questia mare, è să scie Romanii cu toții quó dela început din cer a fost destinată Italia pentru Imperiu.

Dupó cum am đis, când sujetul nu este justu, cată să ajungem la sophisme. Că poet este excellent Virgiliu; sujetul ênsé nu pré fi è atât de curios. Éttó una din causele inferiorității Æneidei pe lângó Iliada și Odyssea.

În timpii lui Neron și predecessorilor sêi imperatori, lumea se săturasse de imperiu, începuse a dorì republica. Lucan, de și devotat lui Neron din copillărie, de și june que contractasse defecte și ênsuși vițiuri neroniene, poet ânse din inimă, liberal pînó a ajunge a și complotă în contra imperialismului și ênsuși a lui Neron, tot talentul poeticu și 'l pusse întru a face oepopă în favórea Republicei și a cântă Libertatea. Își allesse sujetu quel mai serios, și alle quărui suveniru eră âncó vii înaintea contimporanilor; își allesse resbellul dela Pharsala între usurpatorul libertăților Cesar, și între appëratorul Republicei Pompeiu. Personagele sau heroii sêi, și de o parte și de alta sunt óme-

ni queimai celebri din aquea epochă, Caton, Brutu, Afraniu, Vulteiu și Sceva. În aqueastă luptă se decidea de sórta nu numai a Romei ci a lumii întrege: Despotismul în contra Libertății. Să și imagine quine-va un poet de un mare talent, republican, quô își allege un asemenea sujet în favórea Republicei și în ñillele lui Neron!

Nu este, locul aquí de a facee analysea aquestei epopee, de a'i arătã frumusețele în toți generi, vigórea de styl, mēnia sacră que pretutindeni inspirã pe un june talent în contra tyranniei, vehemența unui suflet în dureri, que dă viață la tóte culorile descripțiunilor salle: erã terribile pentru despotismu aqueastă epopēa que sbucină nu numai imperialismul roman, ci tóte thronurile pe viitor.

Quâte anatheme, quâte fulgere putea să aibã pontificatul roman cu quare erã revestiti ñei, divi-imperatori, tóte au cătat să cadã pe aqueastă poemă, mai virtos dupó mórtea poetului que perdu viața în etate de 27 de anni.

Virgiliu cu Æneida veniã în ñillele lui August să inaugure, imperiul și să legitime dreptul divin; Lucan veni să distrugã thronurile; aqueasta nu erã o bagatellã pentru imperialismu și pentru toți patricienii corupti. Aqueasta nu fu indiferent nici mai târziu pentru catholicismu quare uitând pe Christu își luò de model pe reñgatul quare dà mari prepusuri quò nu va pasee oile cã un păstor adevērat.

Pharsala lui Lucan fu anathematisatã în epocha lui, proserisã, pînã astãdi din schóle, nesciutã, uitatã, și quând își adueu a minte de dēnsa nu è de quãt spre a o criticã, spre a preveni junimea de a nu pune ochii pe dinsa. Nu ne crescem

pretutindeni prin schóle de quát cu prețineri în contra Pharsalei.

Eatő causele pentru quare Virgiliu è clasicu, și Lucan nici romanticu, adicő al Romanismului.

Juni, quáți simțiți în voi schintea sacră, ardóre de a produce, allegețivě sujete cã Pharsala, cãntați heroi și martyrii que au sufferit pentru libertate, cãntați mai virtos heroi și martyrii patriei vóstre ; luați de maestru pe Lucan ; fiți emulii lui, faceți mai bine, întreceți'l pentru quő sunteți în seculul XIX, și aveți libertatea typarului ; nu faceți ánsě abus de aqueastă libertate.

Despre sujetele lui Ossian se vorbesce de ajuns la locul cuvenit.

Am vorbitu de Divina Comedie, de Gerasalemme liberata.

Se observă quő dela Homer pînă astăzi tóte sujetele se vedu allese, după impregiurările în mijlocul quãror au tráit poeții, după temperamentul, caracterul și doctrinele fiă-quãruia dintr'ênșii, și urđirea și țessătura lor s'a effectuat după credințele ș datinele popolilor în mijlocul quãrora s'au scris.

Ariosto, din natură gálant, rident, își allege heroi erranți, cãnturile lui sunt assemenea de variate și da'ncallare cã și cavallerii sei ; după sujet și omul ; cavallerii 'și au aflat cãntorul, pe quare nu 'la putut imitã nici unul que s'a încercat a scrie în aquest genere, heroico-comicu.

Nu ne mai întârđiãm despre allegerea sujetului lui Milton, ammu vorbit despre aquesta pe quát ne încape cadrul aquestui tractat.

Am invitat pe junii noștri a se bucurã de libertatea typarului, și a se ferì de abusul cu dënșu.

dând quō trece cā un alles favorit al cerului un rege que avea mare nevoie de iertare. Quel puçin Voltaire, n'avea nici sciinça, nici puterea de a sci a se folosi din poesia sublimă a crestinătății, să ne faci a ne interesà de heroine cā de Magdalina sau cā de femea que așteptă lapidarea. N'a sciut să ne faci să vedem quō s'a *innulțit Grația unde a debordat Pēcatul*,

Eccē cauzele pentru que Henriada n'a putut trece între epopeele de model. Un sujet disgratiat tractat în versuri pe atât de frumoșe pe quāt de emphatice și pompoșe.

Francezii ar' fi avut o epopeă din quelle mai ferici, și mai naționali, daqua un talent cā al lui Voltaire, ar fi tractat pe verginea d'Orleans dupō tōta santitatea împregiurarii. A dat'o ânsē risului, și nimeni nu mai pōte veni spre a întreprinde queea que se cuvenia a întreprinde autorul Henriadei.

Dați inima, sufletul și adorația vōstră lui Dumnezeu, Patriei, Umanitați, dați iarō Risului quelle que sunt alle Risului, și spiritul Domnului va veni peste voi, opera vōstră va fi în adevēr opera de artă.

Dela allegerea sujetului și dela inima dreptă a autorului depinde succesul unei epopee ca la ori-que operă.

XIV

Am vorbit despre sujet așa cum pōte fi el în sine și cā materie informă; compositiia lui ânsē depinde dela autor, que pe lîngō qualitațiile necesare unui poet, se cuvine a avē înainte quând întreprinde compositiunea sau tractarea sujetului trei articole: planul operei, caracterele personajelor, și stilul.

Planul cată să se concépă naturalmente ast-fel cum opera, că ori-que faptă, să aibă un capet de unde începe, și quare în termenii artei se numesce *Exposițiō*; alt capet unde se termină que se numesce *Desnodēmēt* și în fine miđlocul que innódă sau unesce ambele capete, și quare se numesce *Nodu*. Începutul darō, miđlocul și finitul unei epopee că și unei tragedie se numesce *exposițiō*, *nodu*, și *desnodēmēt*.

In *exposițiune* se coprinde debutul, invocatia și ante-scena.

Debutul arată despre que avem a narră sau a cântă, este desvoltarea sau explicarea titlului poemei, și că ast-fel cată a fi simplu și fără *emphase*; éttō cum începu quâte-va poeme :

Cântă, o divă, mēnia lui Pelejade Achille,

Urra funestă, sorginte l'Achei de dureri infinite etc.

sau

Arma virumque cano Troje qui primus ab oris

Italiam, fato profugus, Lavinaque venit

Littora. . . .

sau

Canto l'armi pietose o'l Capitano

Che'l gran sepolcro liberò di Christo.

In *invocațiune*, daqua este vre una, poetul invocă sau rógă o putere mai pre sus de omu spre a'i inspiră și susține cânturile.

Grecii și Romanii, după chredințele lor invocă una din Muse.

Chrestinii și mai virtos Români, când încep que-va, începu cu *Dōmne ajuta*; quei quari se đicu mai erudiți invocă *Spiritul Sânt*.

Milton invocă aquellași spirit que inspirò pe Moyses și pe propheti.

Tasso chiamă o Musă, nu din Elicon, ci din cerul chrestin.

Camoens, de și chrestin, invocă Nymphele Tagului.

Voltaire invocă Veritatea.

Lucan nu invocă pe nimeni, că tot omul que vede un mare pericol, și uitând tot, ori-que etichetă sau cuvînță, alérgă acolo unde este expusă viața scumpilor sei. Lucan, quând ia péna în mână să începă, mintea i se transportă în mijlocul guerrei civile, unde au a se uccide frate pe frate, și strigă:

Stați, cetățeni, quare vă este furórea!

Dante este că omul que îl furò somnul sau și mórtea. Nici nu simte linia de demarcațiune que îl desparte din deștept și addormit, începe așa cum își adduce aminte după deșteptare :
Mè aflaiu într'o selbă obscură! lăsandu-ne a vedè quò singur nu scie que fel și cum.

Nel mezzo del camin di nostra vita

Mi ritrovai per una selva-oscuroa . . .

Que să mai prelungescă descrierea aquellei situațiuni ? termină dicënd quò

Tanto è amaro qui poco più è morte.

O clipă mai mult è morte.

Unde să se mai dea pas, de invocațiuni lui Lucan și lui Dante. Se vede darò quò invocația nu è de strictă necessitate. Debutul

lui Lucan și al lui Dante ar' fi fost cu totul rece de ar' fi început cu invocațiune; ar' fi fost, cum se dice, după tipicu, și Iliada lui Homer este un cap d'operă nu pentru quod începe cu invocațiunea tipicale, ci pentru quod geniul și talentul său propriu a făcut tot que n'ar fi putut facee toate deele fabulei.

Ante-scena este că un prologu que facee parte a începutului. Printr'ênsa poetul întrăduce pe cititor, că printr'o uvertură, spre cunoștința sujetului seu, sau arătându'i faptele după ordinea istorică, sau adducându'l d'o dată în mijlocul evenimentelor, și puindu'l în stare de a se orientă singur.

Modul d'ânteu se dice simplu, quel d'al doilea se dice complexu. Aquesta quere mare atențiune dela poet, cum nu numai să nu încuree pe cititor, ci să 'l puie d'o dată în mirare și să 'i adducă mai mare mulțumire. Daqua poetul nu e așa de erice de a excellă în modul complexu, este cu mult mai preferabil modul quel simplu.

Eccă despre expozițiune que ne prepară spre a intră în acțiunea epopeei.

De aquí înainte începe nodul, que légă începutul cu finitul, urdirea și țesetura faptei. De aquí începe narrațiunea, aquí încep obstacolele, intrigele que se oppun heroului principal din partea vre unui inemicu. Aquí se pun în joc interesele contrarie alle vre unui rival sau alle vre unei divinități que impediă pe herou d'a ajunge la scopul aspirațiunilor, dorinților, misiunii sale.

În partea aqueasta de mijlocu intră toate evenimentele, tabelele de situațiuni, de lupte, și ênsuși episoadele que intră că nisce ornamente.

Episodele sunt nisece narrațiuni despre nisece evenimente secundare, că nisece membrii ai aquelluiasi corp.

Quând episodele sunt în proporțiunea cuvenită, elle vin a întregi frumosul, a rennoi atențiunea; și s'a adoptat că o dătină qua în aquestea poeții să și desfășure tôte puterile spre a încântă mințile prin descrițiunile și tabellele quelle mai deliciose și spre a punne în jocu tôte contrastele.

Quând ânsă episodele sunt de o mărime disproporționată, nu pot să producă de quât un tot monstruos. În pictură aqueasta disproporțiō displace ochilor, în poesia epică ne face a ni se urri și a perde șirul unității.

În Paradisul perdut, nodul se formă de o dată cu eșirea lui Satan din Iad. Cum descopere pământul în mijlocul astrelor de currënd create, invidia i s'apprinde, acțiunea începe. Se fură dela supra-veghierea Archangelului, se strecoră în Paradis sub diverse forme, de tigru, de vultur, de broscoiu, și de șerpe; in tinde curse și amăgesce credulitatea Femeii.

Nodul în *Gerusalemme liberata* începe cu consiliul domonilor i continue prin tôte pedicele que pun spiritele infernali, prin încântămintele lui Ismeno și Armidei.

Iliada are doē specie de noduri: unul începe cu desbinarea deilor, și altul cu desbinarea capilor armatei.

Intrigele vinu spre a deslegă sau a strînge mări mult nodul. Urđirea intrigei cu atâta este mai îndemânatică cu quât deșteptă mai mult curiositatea, și o ține neincetat suspensă între temere și speranță.

Desnodământul este capetul din urmă al epopeei că și al tragediei; peripețiile succedându-se, adducu desnodământele

Aqueste peripeție vinu de multe ori din rău spre bine și de multe ori din bine în rău.

Quelle que se termină în bine sunt mai preferabili. N' are que facee ânsă poetul, quând historia sau credințele spun și queru quô sujetul que s'a alles s'a terminat cu o catastrophă a héroilor poemei. Ast-fel este în Paradisul perdut: desnodămentul ne lasă o durere cu căderea Omului, și cu triumphul Spiritului amăgitor. Femeea ânsă în fine este predestinată spre a sdrobi capul șerpelui; și archangelul consolă pe Adam, arătându'i pe *Deul-Omu* mântuitor que vâ eși din propria lui stirpe.

XV

În compozițiune, pe lângă plan despre quare vorbirăm, se quere a fi cu atențiune la caracterele personagelor.

În epopeele antichității, que cunoscem între personaje jăcă un rol mare și ȕei. Aqueasta făcù pe quei moderni a amnestecă și ei divinități de tôte speșiele în epopeele lor, cu locu fără locu, în favóree miraculosului que bate în imaginațiune mai mult de quât la ochii!

Quât ânsă se pun și divinitățile pe scenă, aquestea ne-fiind cunoscute de ómeni, poetul le dă nisce caractere umane. At-tunci după expressia lui Poppu este că și quând într'o apă turbure și schimbătóre ammu vedé imaginea unui astru. Caracterele ȕeilor prin urmare perd fórte mult assemenate cu alle ómenilor. In Homeru mai mult ne interesă ómeni cu passuile și defectele lor, de quât ȕei lui cu atâtea imperfecțiuni.

Homeru stette într'o epochă quând se stabilisseró nisce credințe și o religiune, și è novoit a vorbi de ȕei că de nisce pă-

rinți și consângi ai heroilor săi, și qua să interese massele, quăror le place atâta miraculosul.

Epocha în quare trăia Ossian, și cu atât mai mult în quea mai înainte de dânsul, nu se vede nici un semnu de vre o religiune ôre-quare sau de vre o noțiune de divinitate, de quât nisce credințe despre sufletele morților în palatele și locurile lor aeriene.

În epopeele ossianice toate personajele sunt ômeni, și poesia în locu de a se sfortă spre a asemăna divinitățile cu ômenii, își pune toate puterile întru a ne arăta heroi.

Descrierea luptei lui Fingal cu Swaran, luptele între heroi ossianici întrecu pe alle divinităților din Iliada.

Chrestinătatea s'a mântuit de asemenea personaje și locul divinităților într'o epopeă îl pot lua virtuțile și pasiunile, nu ânsă și allegoricu personificate.

Virtuțile Episcopului D. Benvenuto Myriel, alle convenționalului G din *Miserabili* lui Victor Hugo, caracterele între aqueste două contraste sunt cu mult mai presus de quât toate allegoriile mythologice: viciurile, pasiunile lui Val-Jan transformate în virtuți ne presentă un caracter que nu s'a putut vedé pînă acum.

De vommu veni la caracterele ômenilor în genere, aquestea nu sunt nici o dată simple sau monotone; se schimbă după împregiurări. Se cuvine ânsă a scî quine-va susține caracterul fiă-quăruia personajiu, fiă herou, fiă tyran, fiă domnu, fiă vaset. Caracterul lui Agamemnon se pôte schimbă că unui rege nu ânsă pînă la prefacerile que pôte lua caracterul lui Thersite.

Vedem în Achille quăși duce resbunarea despre mórtea lui Patroclu pînă la quea mai crudă barbarie. Quând însé Priām vine și îi quere în genuchi corpul fiului seu, Achille nu mai è a quel june furios ; se înmóie și pune pe disgrăiatul tată să sêdă — Nu pot să ședu, dice îndoloratul bētrân, pînă quând scumpul meu Hector stă întins pe pămēnt fără îngropare. Achille la a quest respuns atât de patheticu se înfurie din nou, și iar se allină. — Dă apoi tatălui corpul fiului sēu și pune și o tunice și doē vëluri spre a se accoperi corpul. — Indată apoi îl apucă furórea din nou și țipă, strigând către Patroclu : « scumpul meu amicu ! iartă, nu te supperá pe mine daqua îți va veni scire în iadu, qu'am dat tatălui sēu corpul uccideturului tēu. » — Altă schimbare de character ; și quată nu e mirarea quând vedem cum se justifică. Sciți pentru que s'a înmuat să dea corpul ? Noi ammu crede quō 'lau înmuat durerea și lacremele unui tată ; nici de cum : o spune singur dicēnd : « nu puteam reziste la rescumperarea demnă de mine que mi s'a addus. »

A queste schimbări de caractere tóte contribuescu spre a acee un character că al lui Achille, unui principe de resbel din quei timpi.

Cu un cuvent, fiă-quare omu își are characterul sēu, fiă-quare character își are prefacerile salle după împregiurări și conformu cu natura sa.

XVI

Primele doē părți alle composițiunii, adicō allegerea sujetue lui și caracterele sunt nisce objecte, cum se vēdu, que poetul ar-

a le considerà, studià și tractà după natura lor și după cuviința querntă.

Partea a treia despre styl este o proprietate a poetului.

După cum este omul așa îi este și stylul; sau mai bine după cum îi è mintea, așa i se face și stylul.

Omul serios vorbesce și serie cu serioșitatea.

Omul voios sau glumețu serie și vorbesce cum să ne comunice aqueea voie bună.

O minte clară și limpede, distinge ideele și le descurcă puindu-le la locul lor; éttò dar un styl clar.

O minte analytică distinge nuanțele ideilor, și și află vorbele își formă expresiunile cum să le distingă și cititorii. În fine.

După cum ne è și mintea, tóte quâte exprimăm

Or le lămurim mai bine or mai mult le întunecăm.

Aquí avem a vorbi despre stylul cuvenit epopeei. Că o poezie narrativă coprinde toți generii de poeme; când este heroică, când comică după împregiurari și după sujetul alles, când este erotică când elygiacă, când ênsuși sattrică. Stylul dar al epopeei se formă din caracterul autorului, din allegerea sujetului, din caracterul și rolul personajelor, din evenimentele que se succedu în acțiune.

În genere ânsè stylul epopeei heroice se quere a fi serios, plin de demnitate, exprimând idei nobili și mari, simtimente înnalte. Nu se cuvine ânsè a uită quò aquest styl ori-quât de maestru va fi, își are mlădierile și varietățile salle, quòci fără aqwestea devine monoton.

Iar în quât pentru limbă, prima calitate sau talent que se quere dela autor, este să scie a usà fără să abuse de avanta-

gele limbei în quare scrie, și unde limba este de sine debilă el că un creator să'i dea tótă puterea și grația.

Tot mysterul stylului stă întru a fi fidel următor al natu-
rei sujetelor și evenimentelor de quari ne ocupăm.

Un sujet serios, că heroismul și devotamentul Verghinii d'Orleans tractat într'un mod burlescu și satyricu nu pôteajunge la gradul de elasicitate de generele seu cômicu unde îl ad-
duse Molière, que nu batjocorì de quât în adevèr quelle ri-
dicole.

Numai Geniul și Talentul, quând este în adevèr, pôte creă
stylul quel mai admirabil în tóte limbele. Numai Adevèrul
dă putere stylului de a fi sublim quând este simplu, și de a fi
simplu quând é sublim. El ne însufflă enthusiasmul și admi-
rațiunea la quelle admirabili, el ilaritatea și ênsuși rîsul la
quelle ridicole. Șueratul vântului, mugetul Mărilor, murmura
apelor, frémëtul frunzelor, clangórea armelor, strepidul resbel-
lelor, și ori-que è rident sau fioros sau terribil sau hidos și or-
ribil, prin adevèr numai se pot exprimà și depinge.

1868 Noembriu

Aquestea despre epopă sau poesia epică spré a întroduce
pe cititorii nostri în mai mulți generi, de epopee din mai multe
epoche și din mai multe limbe antice și moderne, dăm în a-
queastă operă mai multe modele, unele originali și altele tra-
duse pe quât s'a putut mai fedel.

Quelle hellenice și latine am făcut a se typări cu textul ori-
ginal în față, în favórea junimii studióse, și a bărbaților serios
de littere,

I. Incepem cu poema noastră originală intitulată *Anatolida* a căreia programă era trasă încă din anul 1836, și din care că o încercare am publicat cântul I așa cum era limba în aceea epocă. Restul, al căruia cuprins se suie pînă la cinci spredece cânturi, s'a elaborat în anul acesta. N'am prăattins limba din Cântul I înadins, pentru quod descriind o rebeliune ôre-quare din starea chaotică, par'quod și limba ar simbolisă epoca aqueea din starea ei rudimentară de pe atunci.

II. Quât pentru Iliada lui Homer n'am cercat a facee nimic, știind quod stimabilul și vechiul meu amicu D. C. Aristia, cu deajuns talent și mijlôce se ocupă de mai mulți anni la aqueastă mare operă. Viu dar în ainea publicului cititor cu Cântul II din *Enceide* a căreia parafraze este în versuri exametre.

III. Continuăm în Volumul al III cu poemă ossianică în șese cânturi intitulată *Fingal*, elaborată în limba noastră de astăzi în versuri alexandrine libere.

IV. Spre a dà o idee despre Dante quât s'a putut mai fedelă, greutatea endecasyllabului italian, condus în *terza rima* dantescă, ar'fi forțat pe traducător, reușind în versificațiune, să se depărteze de text din cauza rimei. Am preferit dară a dà o traducțiune în prosă quât s'a putut mai harmonică și pôte și cadentată ôre-cum, que se apropie de stylul biblic sau propheticu și cuvenit unui vate. Din divina Comediă dăm partea întâiu.

V. Cântul al VII din *Gerusalemme* liberată este tradus și publicat în *Currierul de Ambe sexe* încă din prima edițiune din anul 1844—1846.

VII. Cinci Canturi din Orlando Furioso al lui Ariosto tradus în versuri endecasyllabe, publicate fiind în Currierul de Ambe sexe periodul al VI, quare s'a perdut cu evenimentele din anul 1848 se vor dà acum înaintea publicului în al III-le volum al aquestui Curs de poesie.

VIII. Dupõ aceste vor-venì alte încercări epice originale romane.

IX. Fiind quõ în generele epicu, dupõ recunõscerea tutulor litteratorilor intrã și Biblia, începând dela Creațiune și terminânduse cu Apocalypsea Evangelistului, theologului, și poetului sau vatelui Ioan. Vommu terminã și noi partea nõstrã de poesia epicã cu un genere de apocalypse nuõã și romanã intitulatã mysterele din 36 Martiu.

Aqueasta este materia coprinsã în volumul II, III și IV despre partea epicã.

Partea dramaticã va coprinde patru tragedie atãt din schõla ellenã și latinã, quãt și din schõla modernã sau romanã. Aquestea sunt: *Prometheu desmotul* dela Eschyl, *Brutu 1*, *Mahomet* și *Hernani*.

ANATOLIDA

SAU

OMUL SI FORTELE

POEMA IN, DOE-ZECI CANTURI

I

EMPYREUL SI TOHU-BOHU

EMPYREUL SI TOHU-BOHU

Inalt, mai sus de ceruri la locul Nemuririi,
In santa atmosferă luminei quellei vii,
De unde-emană Viața, și riul Fericirii
Adapă, recoresce corescele câmpii ;

Și spiritul Agapei burădă ambrosie,
 Și 'mmărgărită câmpii eternei beatituți,
 Spre a cresce Charitatea, argelica tărie
 Din quari purced Pacea, divinele virtuți ;

Pe muntele de aur în stânci de adamante,
 Cu pulbere de stelle, verđit de immortali,
 Umbrit de cedri etherii, florat de amarante,
 Și unde se desvoltă virtuțile florali

Acolo unde-adie Zephyrul de Clementă
 Prin arbunii Sciinței que *domnul ! domnu !* șoptescu
 În quietutea 'naltă, d'amor, de innocentă,
 La riuri de viață, que *domnu* iar murmuescu ;

Pe culmea astui munte sub tinda Omnipotinței
 Incongiurat de angeli, puteri de Seraphimi ;
 Acolo este thronul Divinei Provedinței
 Pe mii de myriade de răpeđi Cherubimi.

Ceréscă harmonie organe mii resună ;
 Poeții Eternității, Seraphi intraripați
 Sub degete d'anđuri vii harpele instrună
 Răpiți în adorare, de Domnul insufflați

Ființe de simțire, cu totul de vedere,
 Contemplă in mirare p'eternul Iehovă,
 In marele panhymniu, in sânta preveghiere
 Intregu nemărginitul resună; *osană!*

P'aquellași thron d'a drópta, născut in Presciință,
 In sinu-Eternității, de angeli nevădūt,
 Eternu eră și Fiiul cu Pater d'o ființă,
 Că dănsul faró margini, și faró început,

Quând Pater al Puterii, voind să'l glorifice
 Că un moștean al gloriei, că Verbu și creator
 Puteri, Virtuți, intr'ensul să se identifice,
 Și 'ntr'ensul să cunóscă p'al lor începător.

Ceresci etherii trombe in spațieri resună
 Puteri, tării de angeli svol răpedi, lin se pun,
 In giuru Omnipotenței ministri, toți s'adună
 Attenți in tot amorul, ascultă, se suppun.

Vădu toți pe Fiiul Gloriei l'aPatrelui seu dréptă
 Și cunoscut se face Cuvântul peste tot;
 La vocea'i mundiferă Creația așteptă,
 Și laudă, mărire din harpele lor scot.

Și Spirite, și Geniuri, și Minți que nascu Șciința
 Se 'ntrecu să se inchine la Marele Cuvent,
 Prin El să se 'ntregescă în totă a lor ființă
 Și 'ntr'ênsele să chieame al Lui coborământ.

O nouă sêrbătoro în ceruri se serbédă ;
 Tragu toți cu-ardóre sântă, adducu Carrul quel viu
 Que splende de lumină și de șciinți derađă.
 Pe dânsul se asedă Divinul Verb și Fiiu,

A lui de flacăr' rôte iau drumu 'ntraripate ;
 Sunt Cherubimi pré rãpedi que 'n mii de ochi lucescu ;
 Orele-eternității la dânsul inhămate,
 D'Apocaliypse duse spre secolu propăsescu ;

De angeli myriade precedu și il urmédă,
 Și carrul Naintării propasă ne'ncetat
 Din iute în mai iute și 'n callea'i insemnedă
 Al lumii Plan symbolieu, d'attunci predestinat.

Tăria incongiură în sântă harmonie,
 Și cerurile tôte de glorie se 'mplinescu ;
 Dreptatea, Adeverul, Șciința, Bucuria,
 Resar într'a lui urmă, și crescu și se 'mmulțescu.

Iar spiritele 'ntr'ênsul prin traggerea centrală
 Celebră hymeneul arđând cã mii de sori
 Ființe mii într'una în nuntă-universală
 O flacără din flacar' volvóre din volvóri

Al Păcii spirt   una cu-al Dragostii, Blândetei
 Al Dragostii ș'al Păcii într'una se unescu
 Cu-al inteligenței ș'al 'naltei Frumuseței
 Și tóte iar în Domnul și crescú și viețuescu.

Tot este viiu în ceruri, și totul   viață
 Ș'o sântă harmonie ș'o unitate facu ;
 Un plan   tras d'attuncia și totul ne învață
 Quđ sufletele nóstre tot ast-fel se infacu.

Tot ast-fel se mărită, tot ast-fel se 'mpreună
 Așa purced, și ast-fel solia'și implinescu
 Așa 'ntr'a lor Agape cã flacăr' se adună
 Și tot așa cã rađe la centru se unescu.

Ast-fel Fiul Puterii în glorie 'naintedă
 Din margine la alta în drum triumphător
 Iuțimea 'naintării prin șepte cuvintedă;
 Și vine iar de șede pe thron imperator

Se imple tot de glorie, de laudă, mărire,
 Un singur Cap archangel rămâne nemișcat ;
 Distat în deitate, putere, fericire,
 Iar că ministru-al cerului, el singur protostat.

Onori și nemurire, tărie, libertate
 Avea în quelle 'nalte, de tot se bucră ;
 Ci, cum vădă Cuvântul, a lui divinitate,
 Il desvoltă în sineși, și greu il appesă

Stă mut marele-Archangel cu degetul la gură
 Stă neclintit la postu'i și buzele 'și mușcă,
 Ferbea trufia 'ntr'ensul, ferbea frigur' de ură,
 D'a tîmplelor bătaie ochi, față se roșia.

Horribilă durere de frunte il coprinde,
 Și fruntea i se înflă, nu'l mai încapo locu ;
 În cugetu'i prin ură concepe și s'aprinde,
 Turbădă apostatul, o spumă è, un focu.

Plesnesce al lui creștet — Nascu Păcătuirea ;
 Frumósă și ridentă îi svôlă în pregiur,
 Archangelul resufflă, resaltă 'n el simțirea
 Se 'ncântă d'a sa filie anteiul Duh spergiur.

Se înamoră; ea îl răpesc,
 Și mii de angeli o numesc sor,
 La toți ea ride; ascuns fior
 Pe toți petrece. — La toți clipesc,
 Pe toți provocă la toți se 'ntinde,
 Cu toți è dulce; ochi 'i vorbesc;
 Și capu și inimi la toți aprinde,
 Ardu de placere, tremur, doresc.

Que mare și terribilă la angeli încercare!
 Pe quine frumusețea-'i nu'l ar fi turburat?
 O Filie d'archangel, născută 'n cugetare,
 O femine în spirit! Frumosul încarnat!

Rapindă, grațioasă, plăpândă-amăgitoare,
 Și umede și rumeni dulci buzi de Lucifer,
 O față de speranță, și mâini pré datătoare,
 Un viitor ferice frumoși'i ochi offer.

A sexului ei grații inspiră voluptatea,
 Și farmecu peste farmecu în corpu'i aerin
 Miscarea ei seduce că însuși Libertatea
 Și 'n față ei străluce că fulger în senin.

Cochetă fară margini, cerescă curtesană,
 Incatenă voința, pe toți îi captivă,
 Și toți în ea vedură de cer o suverană ;
 Spre-a'î merită favoarea, a 'npărați doria

La toți le vine 'n minte a 'și pune residință,
 Mai sus de thronul Păcii, ș'a se 'ndumneșei,
 A 'și însuși, a smulge pe sémă și prevedința,
 Și sceptrul Pré-tăriei spurcat a mânui

În spiritul tyrannidii, strigară ; *Libertate!*
 O mască-amăgitoare infamei Tyrannii;
 Iar boltele etherii resună ; *Strămbătate!*
 Din margine la alta trosnescu din temelii.

A reușit cocheta ; dar țipă 'ngălbinesce,
 L'al seu părinte-alergă, și ochii îi sclipeseu,
 Și tremură la sinu'î, de el strins se lipeseu,
 La pept și-el o stringe, și 'ntr'una se uneseu.

Bubue Cerul ; se scôla Impăratul ;
 Dudue etherul, quô pasă urgia ;
 Fulgere, vîlvóre în spațiu șerpuescu ;
 Focul se'ntinde, curăța Păcatul.
 Marea-explosiune arrestă-eternitatea ;

Saltă firmamentul și sorii se spăimântă,
 Cugetul de crimă pe unde se'ntinde
 Tot desfigurează că trăsnet incinde ;
 Focu negru și roșu lumina se preface,
 Plumb è ușurința și cerul se desface ;
 Cadu rebeli 'n spațiu, și vijie cădând,
 Chaos, abys mare 'i așteptă căscând
 Pică și se schimbă pe quăt trecu din ceru :
 Capete de angeli, de demoni picióre,
 Arripă cerescă una se mai vede,
 Alta infernale la valle 'nuegresce,
 Monstru la alți capul în abys precede,
 Talpele, lumină în cer mai lucește.—
 Négră, fumegândă acum sunt volvóre
 Nume, suvenire din ceruri le per.

Se 'nchide Empyreul. Că fulgerul străluce
 Un gladiu de flacări que ține Michael,
 Que myriade d'angeli commandă și conduce,
 Și pacea le anunță pré blândul Gabriel.

Ca tremur și terróre să stăm pe locu cu frică
 «La toți atențiune! — Căđutul è Satan! »
 Satan! resună cerul, Satan! se 'nalță pică
 Satan! din spheră, 'n spheră, și 'n chaos urla AN!!!

Cu mult este mai mare căderea spirituală
 Și nu pot fi cuvinte a se asemăna
 Cu ori-quare cădere que è materială
 E mică asemănare, concret a se-arătă

Quând aste întunereci de lumi neenumerate
 Nestrămutate astre, și sateliți planeți
 Que'și țin alle lor giruri prin călli preînsemnate,
 Sori, centre parțiale spăimântători cometi ;

Quând tôte s'ar exmulge din mare concentrare,
 Eșind din a lor axe, și nu s'ar mai ține,
 S'ar' precipită 'n spațiu spre-eterna lor perđare,
 Și naa peste alta zdrobindu-se ar căde,

Ast net que ar facee totala anomalie
 Ammestecul, ciocnirea, sgomult material,
 In cértă elementele, cutremur in tãrie,
 N'ar facee atãta net cu-ast svon spiritual.

Cã sórele de mare, mai mare între stelle
 Și stinși d'a lor lumină cã Urius, Titan,
 Așa cadu legiône de spirite rebelle
 Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cadu răpeți noș dille, caderea se'ndesedă,
 Din regiune într'alta mai răpeți vijiescu,
 Se 'ntorce fiă-quare, spre ceruri să mai vadă
 Și trasuete 'mmulțite din urmă îi ajung.

Cadu unul peste altul ruine spirituale
 Și se resping terribil în spațiu se 'ntind
 Minți, spirite stupide, perverse și fatale
 Că fiecare în vortici tot chaosul aprind.

Si cadu cădend că mintea, s'affundă în turmente,
 Virteje ascuțite, și tot se ascuțescu,
 Și șueră vilvorea, că lupta 'n elemente,
 Și negri, cât s'affundă, cu-atata se 'negrescu.

Plesnesce Universul, Abysul se despică,
 Tartarul se deschide; de focu un ocean
 Se 'n tinde fără margini, și demonii tot pică
 Quei mari tot mai 'nainte, din toți mai greu Satan.

Aquesta, că alt sóre, si încă și mai mare
 Și rapede că mintea, cu uet ajungend,
 În Tartar urlând cade, s'affundă că 'ntro Mare
 Cât universu 'n spațiu deschide volborând.

Se varsă, stropescu flacări, — că insola resare
 Lăut în focul Gheenoi, că 'n jurământ fatal
 Uimit scutură capul, se 'necă de turbare
 Și grință la ardinții terribil, infernal.

Cu-aquellași scomult cade și Belzebuth, Aslaroh,
 Talmuth, Hamos, Asmode, Dagon, Mamuth, Baal,
 Asloret, Isis, Orus, Moloh, Balmol, Bria oh,
 Brihmuter, Gorgon, Bulhah. Rimnon, și Belial.

Tartarul sbiară, grință și tremară 'n turbare
 Și țipete terribili, restipă, bubuescu;
 Lung urlă și resurlă, vendictă, resbunare,
 Blestemă Provedința, la ceruri greu hulescu.

Că unde 'ntăritate quând stă o vijelie,
 Desmăsurate unde quând grele, cad, plesnescu,
 Așa munții de flacări dup'astă-anomalie
 În flisv plesnescu, se'naltă, iar cad, și iar plesnescu.

S'allină-apoi tuinutul și numai è vedere,
 Profund, mare 'ntunerecu în miđlocul de focu,
 Verțeje de fum negra rotédă în tăcere;
 Sdrobiți abia Demonii se 'ntorceu își cată locu.

Și que locu să'și mai aște? în locul de durere
 În locul din afară și unde nu ajungu
 Nici Pace nici Repaos, nici semn de tăcere?
 Exoticu întunerecu ș'eternul suspin lungu?

Quând s'ar luă unime în locu de măsurare
 O rață dela Sóre și pînă la Pământ,
 D'aquí pînă la ceruri è mare depărtare!
 Unimi d'astă măsură nenumărate sunt.

Sau quāt este din centru al centrelor tăriei
 Și pînă peste polul și quel mai departat,
 De șapte ori atāta Principul Fericirii
 A 'mpins Reul din ceruri damnării rezervat.

A qui statuți Demonii delunga lor cădere,
 De trăsnetele juste pătrunși și sfîșiati,
 Încep să mișuiască în vasta încăpere
 Într'un noroiu de flacări de tot desfigurați.

Jurați d'attunci la rellé, l'a Cerului urgie,
 D'attunci assupra lumii inventă și trimiț,
 Invidia-Impostara, infama Calomnie
 Si Morburile tôte, Pécatul inmulțit.

Corrupțiunea tontă, Trufia împilătore,
 Codarda-Hypoerisie, parodiat amor,
 Terribila Minciune, și Mórtea destructóre
 Discordii paricide, Resbel uccidător.

Ori-que flagel al lumii și ori-que sacrilege
 Și guerrele civile aicea se încep
 D'aicea screme Iadul și domniî făr' de lege
 Popórele rebele aicia se concepu.

1838.

II

HYMNUL CREATIUNII

HYMNUL CREATIUNII

LUMINA

Ai dis : fă lumină ! și ottö sunt, Eterne ;
Implut-am universul că peplu inpregiuru'ti,
Și Spiritul vieței se pörtă peste ape,
Pătrunsu-s a Abysul d'o mystică ardóre
Și'l a coprins fiori ;

Tresare, și concepe. — Ai chaosului germini
Spre viață și spre nuntă așteptă a ta voce.

Materia inertă, și vagă, și informă
Se pane în mișcare. — E plin, plin este Cerul
De gloria'ți eternă, și peste tot splendorea'ți
Prin mine se revarsă suavă, lină, blândă.

Archangeli ai Puterii! voi Eloimi, la fapta,
Glorificați pe Domnul prin operele vóstre,
Cântați, quóci vocea vóstră è însuși armonie,
Creațiö divină.

Că fulger din tenebre am resarit lumină

Lumină creatóre,

Și'n Chaos equilibru și ordinea se pusse:
Tenebrele d'o parte iau numele de nópte,
Și părțile luminei din Deu se numescu diö.
Tot spațiul se imple, și Timpul ia măsură.
Se face prima séră, se face diminéță,
Si periodu-aquesta, di una se numesce.
Lumină, intunerecu, glorificați pe Domnul,
In diö și în noapte eternu pré-inălțați'l!

II

FIRMANENTUL

Ai diș să fu, și ettö la-omnipotentă'ți voce
Din planul Presciinței extinsu-m'am cà domă

La sântul tabernacol, nemărginitul templu !

Tessutu-s'a 'npregiuru'mi catenă-adamantina

Prin quare se țin tôte : — și m'a încins tăria.

În tot nemărginitul, în multul 'nalt de ape,

Mai sus de cât Zenithul, mai jos de cât Nadirul

Sub talpele'ți divine ai ȓis să fiu tărie

Și solidar cu tôte. — Chi matu-m'ai pe nume

Si Firmament 'mi-ai ȓis.

D'assupră'mi ascindurō cā spirit ape vergini,

Și quâte se nuntirō sub mine descindurō

Să fiā fecundate.

În miȓlocul lor, Dōmne, m'ai rotunȓit cā domă,

Și ceru ȓ al meu nume,

Copriusul fārō margini omnipotentei Talle.

Te bucurā, Eterne ! Princip al Frumuseȓei !

Quȓci opera 'ți ȓ mare ; ș'o recunosci de bunā.

Se face iarō sérā, se face diminȓȓă ;

Ai Historiei Angeli, în deltele eterne.

Inscrieȓi ȓioa-a doa.

Glorificaȓi pe Domnul, quȓ sânt ȓ al Lȓi nume.

III

A P E L E

Vocea Domnului peste ape,
Peste ape gloria Lui.

Puteri priordiale, principe, Eloimi,
La nuntă, la creare sculați ! suntem chiemate :
Prunci-angeli ai Recórei cu arrip' diaphane
Lucide cà-adamantul,

Formați-vă în roă, din roă 'n picăture,
Din picăture 'n plóie, cântați și trageți danțul,
Descindeți și risorgeți, formați fontan' piraie,
Luați cursul în riuri, systeme. congregații,
Împleți și văluri ș'abysuri, și Mări, pelage tóte,
Formați de océane catena prelungită,
Și trageți, trageți hora ; încingeți tot pământul,
Scâldați'l, fecundați'l ;

Din sinul vostru éttó'l quò esse cà Mirésă
Din nupțialé baie.

S'aude-al picăturai încântătorul timbru
Cà-adamantine còrde de vènt infiorate ;
Fontane, sorginți vergini, uniți susurul vostru
Cu-a riului murmură, cu netul cascadei,
Cu spumegosul gemet fugóselor torrente,

Cu gravul flisv al Mării, ș'al valurilor muget,
Pangosmie-harmonie !

Să laudăm pe Domnul din quelle pré inalte
Și quelle mai profunde !

Că tunetu-a lui voce resună peste ape ;

A ȕis, și ettö suntem.

Quat è de bine, Dómne, quând tu ȕici quö è bine

Appari cà o mirésă, o Matter Terră sacră,

Prepară-te de nuntă ;

Pe creștetul têu pune a munților corônă,

Plini d'aur, de rubine, smeralde, hyacinthe,

Saphire, adamante, de 'ntregile'ți tesauri.

Ai munților 'nalți cedri, dumbravele-ebenine

Și fructidorii arburi, adorni de multa flóre

Sunt brunele'ți cosițe, regala'ți capellură,

Aromele lor tôte, cosmeticele talle.

Să inflorésă pomii, să'și dea alle lor fructe,

Să germine 'n tot locul și hërba ș'ori-que plantă,

Desvólte-se ori-que flóre, resfire-se mirosul

S'adórne, să profume talamul têu de nuntă ;

Și așternutul candid amorurilor talle

Intindă-se 'n tapête, archetype modele

De ori-pue țesșetură, de ori-que adornare.
 Ai grațielor Angeli, formați cununii, festone
 Spre marea serbătore.

Cantați, flori, bucuriea, și laudați pe Domnul
 Pe idioma vóstră, vă exalați profumul
 Spre ceruri că thēmie. Formați sublime accorduri,
 Harmonie d'arome.

Natura este 'n nunta, serbare-univursalē.
 La germinare plante ș'eternă propagare,
 Pe generi, și pe speții vă dați a vóstre fructe
 Cu propria semēnța, ș'a lumii abondanță;
 Glorificați pe Domnul, qu'aroma vă e hymnul
 Și sacrificiu fructul.
 Eternul se complace in existența vóstră,
 Contemplă, — și e bine!

Si iar să face séră, și iarși diminēță
 In deltele eterne se 'nserie đioa-atreia

IV

ASTRELE

A đis, și éttō suntem luminători ai lumii.
 Strălucitóre Heliu, sori, principi de lumină,
 Focare archicentre de rađe, de splendóre.

Planete, astre, lucéferi, systeme de lumină
Să laudăm pe Domnul !

Spre luminarea ȝillei, spre luminarea noptii
In firmament ne pusse drept candelé de aur
In templu sêu quel mare,
A fi imagini ênsuși nespusei lui splendóre :

Representați pe Domnul, narrați a lui putere
Și gloria'i divină prin legea que vê pusse.
Lumina vê è vocea, prin ea vorbiți vederii ;
In cursul periodicu vê exprimați cuvântul,
Distingeți între vară, distingeți între iarnă,
La timpî, la anni, la ȝille fiți semne nemutabili ;
Aquesta vê è legea.

Armatelor de stelle, străbateți firmamentul,
La veghiele vóstre glorificați pe Domnul,
In tot nemărginitul, fiți echo l'a lui voce,
Quôci ȝice : *quô è bine.*

Se' face séră, se face diminéță ;
In tablele eterne se 'nscie ȝioa-apatra.

V

PESCI SI PASERILE

A Dòmnlui iar voce resună peste ape,
Și aerul și Marea se imple de viața.

Dau ramuri zoophyte, polypii iau simțire;
 Se iple tot abysul, coprinsele marine
 De lucitorul nacru, de candidede perle,
 De rumenul coraliu.

Innôtă pesci 'n ape, in aer passeri svólă,
 Și bine-cuvântate d'omnipotentă voce,
 Tresar de bucurie, celebră fiă-quare

Amorurile salle,

Spre-eterna propagare și varia 'mmulțire
 De generi și de speții.

Cântați, din arrip' bateți, ființe svolatóre,
 'Nălțați la ceruri hymnul prin cântecele vóstre;
 Voi notători asemeni jucați-vě in ape,
 Împleți coprinsul Mării, câmpiele-etherii;
 Sunt bine-cuvântate a vóstre tinerețe

Si candidede fiori.

L'aspectul vostru Domnul, exclamă, quô è bine.

Si vine iară séra, se face diminéță,

Se'ncheie dioa-a cincia.

VI

ANIMALELE PÈMENTULUI

La viață, la lumină, 'n sus ori-que sufflare,
 Luați formele vóstre dela insectu și verme

Și pîn' la patrupele que pasceti câmpii, dumbrave,
 Și pînă la selbatiei alle pădurii fere:
 Eșiți perechie tôte în masculii și în femini;
 Serbați nuntele vóstre, vė propagați în secolii
 Pe generi și pe speții, vė reproduceți semenii,
 Nutriți, vė cresceți puii que își așteptă cuibul,
 Ântăin la sinul vostru, ș'apoi la al Naturei:
 Ospețn universale que 'ntinde Provedința
 La tot que ă viață, la tđtă resufflarea.
 S'a pus și voă lege, urmați dup'a ei voce,
 Vė immulțiți și cresceți, glorificați pe Domnul.
 În varii idiome după natura vóstră,
 Quoci bine-carėntate, aveți o Provedința
 Que'i place să vė țiiă, și dice quđ ă bine.

Cap d'operă la tôte, la vocea omnipotente,
 Drept în picioru Omul appare cã un rege;
 Contėmplă universul, cer, sóre lună stelle,
 Și par' quđ va sė svóle, în sus să'și ia avėntul.
 Se nită în pragiu'și, contėmplă munți, văi, câmpuri
 Și tot quare germină, și tot quare resufflă;
 Și flori și páserelle, și arburi ș'animale,
 Și tot que este 'n mare și tot que svóla 'n aer;

Din tóte Omul simte mysteriósă voce
 Qu'e'i spune quó è typl, imagina divină.
 Contemplă, se contemplă și Țeul că și Omul :
 In sus se uită unul, ardică la cer fruntea,
 Umana-intelligență simte pe Țeu in sine,
 Iar Creatoru 'și vede in Om asseménarea,
 Și se dilictă 'ntr'ensul. — « Creat'amu pe Om Țice,
 « Imagine divină, assemenarea nóstră.
 « Ve immulțifi și cresceți, și dominați pământul.
 « Vê bucurați de dēnsul, a vóstră-avere este,
 « Al vostru heritagiu ; și tot ce è pe dēnsul
 « De domni să vė cunósca. »

Ci rege peste tóte, de que Omul è singur,
 Quând tot quare viață și simte și se mișcă
 Iși are și soția ? — Tot animalul este
 Un individ in parte, perechie doē corpuri,
 Iar Omul è androgyn, consórtea lui è 'ntr' ensul,
 In sinul sēu o pórtă, la inină'i palpită
 Ș'o simpte quó viață. — Bărbatul și Femeea
 E *Ellu* și *Ea* 'n preună, aqueeși creatură,
 Acellași corp și carne,
 Vivificați d'un suflet, trăind aqueeși viață,
 Amorul lor nu este unirea întâmplării
 Attrația que trage pe vită către vită ;
 E'naltul suveranul amor al Provedinței

Seraphica ardóre que sufflete mă

Ș'aquí transpare Deul.

Inalta Beatitute văđendu'și a sa faptă

Intr'ensa se dilectă, ș'exclamă, : *bine-förtel!*

Se face iarö séră, se face diminéță;

In daltele eterne se'nscie đioa a șésea,

Și'ndata Creatorul, reintră in repaos.

VII

Quát esci de mare Dómne! și quát de admirabili
Sunt operile Talle!

Glorificați pe Domnul, Puteri, Eloimi, Angeli,

In harpele Seraphici cântați préinalțați'l:

In cer și pretutindeni resune: osanà!

Lumină, intunerecu, puteri și elmönte,

Sori, astre și lucéferi, resune firmamentul

De laudele vöstre.

Pamönte, trage danțul in cercul horei talle;

Si tot que este assupra'ți ardice a sa voce

Și ragă către ceruri. — Ai munților nalți cedri,

Plecați al vostru creștet, vă inclinați, o arbori,

Si plante quâte sunteți, verdéța, pom, și flóre,

'Nalțați profumul vostru.

Tot que viađa 'n Mare și tot que svölă 'n aer

Și pre pämönt se mișcă, și Omu și animale

Pe idioma vótsra, pe limba' și fiă-quare
 Uniți vocile vóstre, și Cerul și Pământul
 Resune *osanà!*

Materie și Minte, cântați lauda mare
 Cântarea Creațiunii, Panhymniul Ființei!
 Cântați ȋioa a șéptea a Domnului ȋi sântă:
 Sânt, sânt, sânt este Domnul, Omnipotent Eternul!
 Plin este Timpul, Locul, plin Cerul și Pământul
 De gloria'i divină!

III

VIA TIA

SAU

ANDROGYNUL

III

V I A T I A

SAU

ANDROGYNUL

I

Se complectară tóte și Cerul și Pământul

Ș'adornamentul lor.

Eră grădină mare cum n'a mai fost vr'o dată ;

Eră 'n Edenul păcii plantațiō divină,

Terrestru Paradis.

Acolo fu pus Omul că 'n sinul Fericirii,
Și rege peste toate, de toate a dispune

Și a se bucura

Că un străin și singur, uimit, fără să scie
Nici cum, nici unde s'afle, nici d'unde aqul venisse,
Stă jos pe flori, pe herbă și resuflând profumul
În dulce reverie.

Se uită, vede lumea pe cât vederea-ajunge
Și'n toate câte vede, nu scie să distingă
De partele d'apropo, distanță 'ntre obiecte
Se pipăie și simte sensatiune dublă ;
De pune la ochi mâna, el simte tot d'o dată
Cu mâna și cu ochii ; de își atinge fruntea,
Simțirea'i e 'ndoită ; și 'n degite și'n frunte ;
Deși pipăie genuchii, asemenea simțire,
Asemenea cu peptul, cu membrele lui toate.
D'atinge 'n pregiur herbă, de ia 'n mână flórea
Nu simte tot asemeni că 'n prima pipăire.
Prin degite pricepe, nu însă și prin flóre,
Ardică la cer capul, și sórele îi pare
Quó 'n ochii săi străluce, și 'ntinde iaró brațul.
Să ia sórele 'n mână. — Ci sare în picioare,

Quó sórele-è departe.

Asemenea cu munții, asemeni cu dumbrave,
Cu pomi, cu flori, cu fructe voiesce să le-atingă

Cum s'a attins pe sine, cum quelle din pregiuru'i.
 Se mișca și cu pasul se'ncerca să le-ajungă
 Se măsura distanța cu-a tactului simțire.
 Că ochii la lumină, așa i se deschide
 La Minte cugetarea, și 'ncepe a distinge
 Între aqul ș'acolo, între sujet ș'obiecte,
 Pe sinele său propriu din tot que nu è sine.
 La început credusse quò tôte erà 'ntr'ensul.

Quând vine Pruncu 'n lume, 'abià condus cu annii
 Ajunge să cunoscă în studiul prunciei
 Și al copilăriei, în annii-adolescenței.
 Quâte ajuns în flóre, că june le cunósce,
 Și judecă și scie. — Cu'ncetul se deprinde

Cu ori-que cunoscință.
 Iar primul omu appare din mâinele divine,
 Intregu și de o dată plin de vigóre june,
 Apt d'a distinge 'n dată din Reu și dintre Bine,
 Și mintea'i se desvóltă în quâte-va momente
 Cum nu se mai desvóltă la noi posteritatea

Cu annii și cu secolu.
 Incepe să se misce, voiesce a cunósce,
 Attinge, și numesce obiectele pe nume.
 Ea plantele d'a rîndul, se uită la văi, déluri
 La riuri, la fontáne, la câmpuri la dumbravè,
 În tôte se 'nțellege, și dup'a lor natură

Prin nume le define.
 Cu tóte se cunósce, cu tot quare vegetă,
 Cu tot quare viađă, cu pasere cu vită ;
 Și'l recunosc iar tóte de domnul lor și rege.
 Pe din ainte'i tóte, voióse, fără témă
 Perechi și dupó speđii trecu ránduri spre 'nchinare.
 Trecu passeri, pásserelle, și ciripă și cantă :
 Cu sođu'i Philomela, și amoros Columbul
 Cu ténera columbă, fedela Turturellă
 Cu sođu'l vieđei salle.
 Berbecele cu Oíea, Junicea lúngó Taur
 Cu-a sa Lionă Leul, și Tigru cu Tigressa
 Lena, Lup, și Vulpe vin umili înainte'i,
 Cu limba îi săruta, picíórele și mână,
 Se táválescu, se jócă, 'și arată bucuria,
 Spre semnu de malđumire, luându'și al lor nume
 Și trecu l'a a lor pásciune și jocuri innocente.
 Junicea cu Liona sunt bune vecinelle,
 Cavalla pe Tigressă, voiósă pune narra,
 Tigressa pe Cavallă c'o labă pufulină
 O mângie ușure, și mutual se cercă ;
 Și pin'la Piscuță, cu Soricellu 'n labo
 Și jócă resáltându'l că pruncul cu o minge.

II

În toate Omul simte nespusă bucurie,
 Și cerul și pământul îl pune în extază.
 Frumósă 'i pare Lumea, și *Cosmos* o numesc
 (De marea 'i frumusețe) divin adornament.
 Ci n'are cui să 'mpartă nici marea bucurie
 Nici cuget, nici plăcere; quóci è cu totul singur
 Și n'are șie semen.

E Omu, și n'are Ómă, cã Leul o lionă
 Cã Turturellul sócă. — Cu toate, a queste simte
 O voce-interióră, mysteriósă voce
 Și ténéră que 'i spune quó nu è, nu è singur,
 Quó pórtă un alt sino în sinele său propriu.
 Que 'n sinul său viață, la inimă îi bate,
 Cum simte Mama 'n sinu'și quând saltă embryonul;
 Ea șie quó într'õnsa începe o viață
 Din propria 'i viață cã un deposit sacru,
 Ea șie quó è fructul amorurilor sale,
 Objectul adornabil ardorilor materno.
 O șie cum sciuró în sus d'atãțiea secoli
 Și ténéră ei mamă, cum a știut Banica
 Străbunele 'n sus toate; cum șie-ori-que femeie:
 Iar primul omu și mire, augustul nostru pater

De unde-avea să scie que saltă și s'agită
 În sinu'i l'a sa cóstă de inimă apprópe?
 Nu scie, ci resimte, quó nu se află singur
 Și'n neastâmpér straniu dorințe 'l infiórá
 Se 'mbrăcișadă singur, și amă cu ardóro
 Și nu scie que amă . . . . Se inamoră 'n sino
 De quel mai inefabil legitim amor propriu.
 Suspină și se simte ferice 'n șuffărire.
 Își retăcesce pașii ; și cată în neastâmpér.
 Se pune spre repaos subt arbure la umbră.
 Uimit că în extase, addórne cum dorm pruncii
 Ca 'n légén de verdéță, de tinerelle rose,
 Și petrecut de perle unei sudori ferice.
 În somnu că'n aromire, că și cum è aieva
 Quând Omul dulce dórme, și simte și aude
 Quâte 'nprăgiur se'ntemplă, appare o Ființă
 Augustă radiosă. — Eră Divinitatea.
 În formă de omu appare, cărunț și venerabil.
 Și plin de bunătate. S'appropie affabil,
 Și pune a sa mână pe cósta lui din stânga.
 A tóte-creatorul operator devine,
 Și blând desparte cósta și ușurel o smulge.
 Că dintr'un argil nobil spre plastica divină ;
 Și o desparte astfel precum desparte Dóul
 În faptele'i divine, să dea viață nouă

In locu de a distrugge

Profundă este plaga, și omul simte dorul ;
 Ci dorul este dulce că dorul que provine
 Din-mâna Provedinței, ca dorurile-Agapei.
 Quine-a simțit amorul o scie quāt de dulce
 Ți este și durerea. — Sub mâna creatóre
 Se 'nchide 'n dată plaga cum vine la locu apa
 Când mana se affundă să ia dintr'ensa parte.
 Sub mâna creatóre palpita caldă carnea
 Și cósta se mlădie. Într'ensa Țeul sufflă
 Mai mult de quāt viața, Amorul divin sufflă.

Și edifică Domnul aquea vitale cóstă
 Que din Adam luasse, cá templu, in feinee.

Cum esse creatura din mâna creatóre
 Suavă se mlădie și mólle se-angelisa
 Și Dumneșeu vedēnd'o, din grația'i quea mare

O și numi *Mulliere*

Quând ne tot spun poeții de fabula Minervei
 De creieri, lui Joie, d'a lui cephalalgie
 De marea 'ndemânare la mesterul Vulcan
 Si de severitatea, de candida bellețe
 A verginii Pallade, que coppie obscură,
 Que pallidă-imitare, după originalul
 Al omului archetyp ! Si que e de poeticur
 În quea grotésca armată, à lui Vulcan secrete

Cum și 'ntr'o amazonă coifată 'mpăvedată,
 Saltând totă armată, din creștetul lui Joie
 Cum ese o păpușă, sal'ând dintr'o cutie
 Divina noastră Evă, — și Eva è viața
 Cui mai târziu și. Ebe îi dissero de poști
 Junețe, reunoire, viața în splendore —
 Divina noastră Evă, în totă nuditatea
 E tot que è mai nobil, mai grațios, ferico
 Mai adorabil . . . . ansă currend și vom vedè-o,
 Quoci èt'o quò dispare, pre cum dispare Deul
 Și Omul se destéptă din dulcea aromire.

III

La umbră lâng'un daphin, cã p'un așternut mólle
 Pe hërba mladiósă cu flori îndamascată,
 Cã pruncul într'un légën dormia prima femo.
 Cu tēmpla p'a sa mânã, sublimã de innocență
 În totă nuditatea divinelor ei grații.

Cã peplu peste corpu'i se respirã în rađe
 În unde de luminã cosițele'i de aur
 Și'i coperiã da lungul augusta nuditate,
 Și sinul d'alabstru, și brațele'i rotunde.
 Pre frunte'i o sudore de perle transparente
 Și un surris pe buze c'al pruncului que dorme
 Spunea de beatitutea a unui vis ferice.

Susurul apei vie fontănei de aproape,
 Murmura frunzăturii, cântarea Philomelei
 Ş'a vântului suflare ca un fior pe frunte'i
 Din somn o deşteptară. Deschide la cer ochii,
 Se uită înprejuru'şi; nu ştie unde s'afle,
 Nu ştie d'unde vine. Se scôlă în picioare,
 Se pipăie, tresare l'al degetelor carmen,
 Şi'n răpedea mişcare, în gestele'i naive,
 I se respiră përul, şi përul attingënd'o,
 O dulce 'nfiore d'alungul o coprindë.
 Din tôte quâte vede pe flori îşi pune ochii,
 Şi'ncepe a culege, şi pasă în 'ainte
 Saltând din flóre 'n flóre.

Din multele fontâne curgea limpede apă
 Şi'n riurelle limpezi se adună 'n preună,
 Formând că o câmpie liquidă cristalină
 Că cerul de albastră; şi lucie şi lină,
 Quăt celesteu s'ar dăce. — La lucida lui faţă
 La arburilor umbră attrasă de recóre,
 'Şi 'ndreptă-acolo paşii. Şi vrënd să se aşede
 Plecându-se spre apă, apare drept în faţă'i
 O formă 'ncântătoare. Se 'ntinde să se uite,
 Se 'ntinde ş'aquea formă. Tresare, se retrage,
 Şi forma se retrage. Revine încântată,
 Ridente 'ntinde braçe; revine iar şi forma,

Ridente 'ntinde braçe ; și brațele întinse
 Attingu, turburâ apa . . .

O ast fel de 'ntemplare și unică in lume
 D'a se mirâ in apă, ș'a se vedé pe sine
 Că ênsuși-intr'un specol, și fâr'a sci quô este
 Imaginea sa ênsăși, și fâr'a 'și da cuvântul
 De quâte i se 'ntemplă, n'a mai putut s'adviîa
 De cât primei copille que singură sub sôro
 Nu mai vedusse âncô imagine umană ;
 Ș'apoi atât de bellă, atâta de perfectă !
 Aquesta-e adevêrul, aquesta prototypul
 D'o scena-atat naivă, ș'atât de grațiosă.
 Iar fabula antincă d'a lui Narcis fontână
 Și de inamorarea a lui cu sine ênsuși
 E pallidă minciune, contrarie naturei.
 Revine iarô Eva șiși vede iar ritrattul
 Se inamorâ 'ntr'ênsul ; și vana ei ardóre
 O face să s'arunce și 'n braçe să'l appuce.
 Se scaldă 'n apa rece, și neafân 'nimica
 Remâne-extasiată, cu totul disperată
 Din apă se retrage.

IV

O voce-interiôră o face să doréscă
 S'și aibă o soție cã forma que vedusse

Și inima îi bate d'amor și de speranță.
 Eră preocupată d'objectul que-o, ncantasse,
 Eră inamorată de bella ei figură.
 Noi nu putem descrie aquelle frumusețe
 Ci'n quâte-va cuvinte.

Ne tot vorbescu de angeli, ne tot deping la angeli,
 Sculptorii și pictorii, poeti'ntr'a lor vervă.
 Să mergem la sorgintea'i, de vrem să sciim frumosul.
 A tôte-creatorul, principul Frumuseței,
 Din grația divină când trasse idealul
 Belleței absolute, imaginii divine,
 Prin mâna'i creatore 'l-inființd în faptă.
 Și'n plină realitate prin Om, a sa făptură,
 Și tóta frumusețea o pusse în Femea,
 În verginea primară. — Frumosele din secol,
 Que-au appărut ori-unde și au să mai apară,
 Cântatele lor grații, proporțiunii șymetrice,
 Faimosele bellețe într'una adunate,
 N'arintregi o Evă (que coprindea în sine
 Că'n germine tot sexul) cap d'operă-a Naturei
 Și filia dilectă divinei Frumusețe.

Mulți ochi s'asemenarö cu-a cerului culöre,
 Cu sori, și cu lucéferi ; — Ci, d'ați avut 'nainte
 Doi ochi que adoraröți, și rađe-amoröse
 De v'au pătruns vr'o dată, que v'a päsät attuncia.

D'a cerului culóre, de sóre de lucéferi,
 Pe lângó căutarea Dilectei que vë face
 Să sciți que e viața, que este fericirea?
 Que comparare 'ncepe între-aquei ochi și sóre?
 De sciți d'aquea extase, nespūsă fericire,
 Mulțiți-o, înalțați-o la maxima putere
 Și veți avé idee de ochii, fruntea Evei,
 A nobilei, divinei viragini primitive,
 Model de frumusețe la angelii din ceruri
 Quând vin qua să reveste imaginea umână,
 Aquest fel era Eva, communa nóstră Mater,
 Quând de fiori coprinsă, cu fruntea radiósă
 Cu ochii plini d'ardóre, câtă în neastempër
 Parerea que vedusse și dispărusse 'n apă.

V

În intervallu-aquesta, Adam deștept sub platan
 Dup'aquel vis ferice, avea tot înainte
 Augusta, gloriósa figură creatóre,
 Și mai virtos ființă din cósta lui creată
 Atât de grațiosă, bellissimă și mólle,
 Cui i s'a đis Mulliere; Iar numele de Eva,
 C'o mystică putere îi mânghiã auđul
 Și'i încântă ființa. — Ci fericirea scurtă
 A visului trecusse. Trecënd și reveria

Que'l consolă atâta, vedu' quô è tot' singur,
 Cu totul solitariu,
 Perdend ori-que speranță, că 'mpus sări 'n picióre.
 Attunci il vede Eva; el n'avea aquelleași grații
 Aquelleași aer dulce imaginii din apă.
 Eră d'o frumusețe mai fôrte, mai severă
 Que inspirând respectul; atrage și impune.
 Cu bucuria 'n dată ș'o tēma o coprinde,
 Quôci Junele vedēnd'o, veniă voios spre densă,
 Vedēndu'și idealul. — Intimidată Eva,
 Își strănge sinu 'n brațe, s'accopere cu pērul
 'Și 'ntôrce 'n apoi fața că prin instinct de fugă,
 De și nu'i desplecuse a Junelui figură.
 In forma lui virilē, in nobila'i statură
 Eră plin de vigôre și plin de maiestăte.
 Quea gravitate blanda și seriosul aer
 De autoritate intimidă pe Eva,
 Și o făcū să fugă.

Adam recunoscēndu'și objetul adorabil,
 Al visului fericire strigă, iuțindu'și pasii:
 Stai, bella mea dilectă, întôrce-te, o Eva!
 Osu nobil, adorabil din propriele'mi ôse
 Din carnea mea esci carne, viața din viața mi
 Te cată al meu sufflet, fînța'mi te reclamá
 Că parte integrantē a existenței melle

Să fim în tot d'auna, precum am fost, un corp.
 Stă verginea, s'arrestă, quoci fiă-quare și cată
 Mai mult de cât soția să numai fiă singur.
 Iși cată jumătatea din sinele său propriu.
 Adam își simțea dreptul que-avea într'alle salle
 Și Eva datorica nevoica'imperiósă
 D'a reveni la sine de unde emanasse.
 Vocația spre nuntă eră 'nnăscută 'ntr'ensa,
 Cu ea venisse 'n lume că și cu modestia
 Virtuții virginala, că și cu consciința
 D'a sexului valóre ș'a demnității salle.
 Intinde mâna, cede l'ardorea juvenilă.
 S'arrestă și așteptă. — C'o blândă maiestate
 Adam o 'mbrăcișadă; ea s'abandonă placid
 I se mlădie corpul sub brațul que o stringe,
 Iși lasă docil capul și'l pléacă p'ai lui umeri;
 Iar sinul d'alabastru în unde i se gonflă
 Sub velul transparente al blondelor ei plete,
 Intimpină ș'attinge, și electrică sinul
 Divinului său Miro. El tremulă ș'o stringe,
 La peptu'i se lipesce, și'n sacru său deliriu
 Depune p'a ei frunte, nupțialul primul băciu.
 Ea își ardică ochil și amoroși și langhidi,
 Și plini de eluquință, că rađe de lumină
 Se pun pe a lui frunte cu-aqueea tinerete

Drept dulce recompensă l'ardentea sarutare
 Nici cerul, nici pământul nu'i offerisse-âncă
 Que-va mai adorabil! — Descopere intr'ênșii
 Que n'a putut Edenul a'i presentă mai dulce,
 Mai răpitor, mai nobil, ș'a'l încântă atata,
 Adam perde puterea, jos în genuchi se lassă.
 Din ast moment începe sub sóre adorarea.
 Și'n adevăr Femeea fu viul edificiu,
 Insuffletitul templu que a putut să 'nspire
 Amor și adorare, și pe altarul quărui.
 Din inimă, din cuget se pusse 'n holocaustu
 Al Laudei ș'al Păcii sincerul sacrificiu.
 Lăsă-va Omul tată, lăsă-va p'a sa mumă,
 Și de a sa femeie lipise-va cu suflet,
 Ș'un singur corp va faceo.

. . . . .
 . . . . .

VI

Se scólă Adam; și Eva în brațele-amoroșe
 Il strânge cu ardóre; el mai ardent'o strânge
 Și sin la sin ferice se 'mparadisă Mirii.
 Tiindu-se de mâna în mutuali affectii,
 Adam duce pe Eva în légênul d'aprópe
 De flori și de verdéță. — Nici un thalam vr'o dată

Din stanțele regale augustelor mirese
 N'avu atâta arta nici adornare simplă
 Cu-atâta maiestate, decor mai admirabil.
 Flori, vițe în festone, cum nu produce arta,
 În totă abondanța, în totă frumusețea
 Suav decoră bolta, pereții și intrarea,
 Extasiă vederea, și încântă mirosul,
 Pe un tapet de herbă cu flori presemnata
 Se desemnă ridente și rosa amorosă
 Si candid' iasomie, safranul, hyacintul,
 Pe așternutul mólle de herbă că mătasea
 Achante, lăcrămiore, voișe viorelle,
 Odorifere plante brodă thalamul nunții.
 A tôte-Creatorul, principul Frumuseței
 A fost decoratorul când a plantat Edenul.

Conduși d'al Nunții angel Mirésa cu-al seú Mire
 Țiindu-se de mână în sânta nuditate
 De quare n'avea témă nici d'angeli nici de Domnul
 Nici unul despre altul, intrarö 'n sanctuarul
 Mysterelor divine și d'unde-avea să éssă
 Intrégă omenirea spre-a populă pământul.
 Au fost sacrați de preoți de mână Pré inaltă,
 D'o dată cu viața venirea lor pe lume,
 De patriachi ai Legii conubiului sacru.
 Quine ar puté descrie nespusele transporturi

In chorul astor angeli, o bard al Albion-ei
 O Milton, treci la rîndu'ți. De ai pierdut vederea,
 Ți e inima 'n lumină și geniul în ceruri;
 Cu harpa ta de aur celebră Hymeneul
 Salută că un vate amorul conjugal
 Cu quare numai Omul a fost dotat din ceruri.

IV

ARBORUL SCIINTEI

ARBORUL SCIINTEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE

ȘI ȘTIINȚELE NATURALE "I. P. PONI" IAȘI

ȘI ȘTIINȚELE NATURALE "I. P. PONI" IAȘI

1988

IV

ARBORUL SCIINTEI

I

De este, o cădere, a fost ș'o stare cultă
De arte, de științe, de pace, de dreptate
D'amor, de harmonie, de bunuri legitime,
A fost ș'o fericire.

A Greciei cădere în sine presupune
 S'o mare 'naintare în quare înflorîr
 Virtuți, Științe, Arte, și Drept și Libertate,
 În quare se născură ș'atât se dezvoltă
 Talente, Minți, și Genii, eroi și legislatori ;
 A Greciei cădere, ne dă să înțelegem,
 Din fapte 'nvederate, qu'a fost a lumii școlă,
 Precum căderea Romei ne'nvederădă 'n faptă
 Qu'a fost o dînióră și dómna și potente .

A Omului cădere de que să n'aibă 'n sine
 Aqueeași însemnare ? de que să nu ne spuă
 D'un 'nalt grad de cultură în quare Omenirea
 A fost ajuns o dată, și a cădut la urmă?

Toți popoli din lume conservă suvenirea
 D'o stare fôrte 'naltă din quare cădû Omul.
 Tradiția îi dette și forme variate
 Si nume după locuri: la unii evu de aur
 La alții paradise, la mulți divină eră
 Cerésca 'mpărăție, perfecta fericire.
 S'a dis quô pe attuncia locuitorii 'Terrei
 Eră mai sus de ómeni cu mintea, cu puterea
 Quând domni pe elemente, restrăbătea pământul
 Si aerul și Marea, quând Spațiu și Timpul
 Eră al lor dominiu; perfecta fericire
 Sau absolutul Bine eră a lor avere

Legitim heritagiu.

Tradițiuni c'aquestea eră 'n mare credință
 In Asia intrégă, și quați n'ar fi cređut'o
 Ar fi trecut de empii, nedomni de existință.
 Se le luăm d'a rōndul, făcend aqeeaași calle
 Que au făcut și elle prin lumea primitivă
 D'a Omului cadere.

II

Să 'ncepem d'unde 'ncepe credința despre starea
 Aquei culture 'nalte, de unde căđu Omul.
 Așa de fostul bine, d'antica fericire
 Se narră pretutindeni și 'nvederéđă fapta
 Qu'a fost que nu e astăđi, un 'nalt progres in tóte,
 In quare omenirea se bucură ferice
 De dreptul la viața.

Aquea antică eră s'arată, cum ammu đis'o,
 Sub varii multe forme, sub varii multe nume:
 In Indii se numesce Maharchiane faste
 Quđci ómeni d'attuncia eră Maharchi pelorii
 Mai mari de quat pamēntul, a tot potenți cū đei
 Si leii, tigri, lupii, momițele, asinii,
 Si ensuși pescii Mării avea mai multă minto
 De quat regii de astăđi; iar vulpile și lupii,
 Se pricepea mai bine de quat toți pharisei;

Spre a 'ncellà și a smulge.

O singură cetate erà tot globul nostru,
 Muharchii, cetățenii, aqnestei urbe vaste
 Erà quât universul de mari și formidabili.
 Pe lângö ei pământul erà cã o puntură
 Si, o minune mare! quö ei Muharchi quât lumea
 Cu mii și millione se desfătă pe dënsul.
 Si bea la ambrosie și se punea la luptă
 Precum se luptă ñeii sau regii pinö astăzi.

In miđlocul cetății que-erã cã o grădină
 Si Arborul Sciinței crescea superb spre ceruri
 Nemărginit cu trunchiul. — Cã și Sciința ñnsăși
 Se împărția in ramur' in crace, 'n ramurello.
 In secțiuni a parte, capitoli, paragraphe
 Articoli, Axiome, și quâte are sciința
 Sã semene cu pomul.

Aquest arbure mare era cá ori-que plantă
 In jos cu rădęcina, spre cer cu-alle lui ramur'
 Si rădęcine 'ntinse que sfredeliã pământul
 Si strãbãtea profunde in iad cã nisce pompe
 Quât sã spãimente mintea, și sã 'nflore carnea.
 D'acolo 'și trãgea sucul și'l respãndea in fructe
 Qua d'or veni vr'o datã p'a aqnest pãmënt și ömeni
 Precum venirö 'n urmã, sã nu gaste dintr'ënsul
 Quöci mörtea îi așteptã in stirpea lor intrögã

In tótă-etermitatea.
 P'aquest fel de credințe și Brahma și Brahmanii
 Iși stabilirō siguri și thronul și altarul
 Si ordinea legalē.

III

Un hereticu o dată potente quāt Maharchii
 Arhibrahman din légēn, sacrat de sine însuși
 Si suveran pontefice, c'un braçu de 'naltă forță
 Ia pomul, și smulgēndu'l din quelle mai profunde
 'L întorce și l' infige cu răděcina 'n ceruri
 Cu ramurele 'n quōce spre noi cā nisco rațe
 Să 'nvețe d'altă dată să nu mai sugă mōrtea
 Cā pin'atunci din iaduri; ci viață și lumină
 Din quelle pré inalte; să cređă fiă-quare
 Quō quine din el gustă ia viață și putere
 Spre a combatte l'forța que se credea quō este
 Ea însăși Absolutul.

D'aqueastă cutedanță se sbucind pământul
 Toți sântii, toți Maharchii strigarō: sacrilegiu!
 Trădare-apostasie! quōș dupō dēnsii, lumea
 S'a 'ntors, ca nici odată, cu josul său in sus.
 Nici Anna-archierul, nici doctorul Caiapha
 Cuvioșia tótă, cu scribi cu pharisei
 Nu și sparserō vestmētul și nu strigar'atata

Când incarnat Cuvântul spre nutrimentul Minții
 Iși dette al său sânge, doctrina sa divină.
 Nici însuși sântul Papa n'a fulgerat atâtea,
 Din culmea Vaticanului, urgie și-anatheme
 Când Luther hereticul se pusse să proteste
 Altissim să proclame și voia conștiinței
 Si liberul examen.

Eră nevoie mare în Indiele toate!
 Și de aqul 'nainte persecutări, martyre
 Furci, bende, rugi, și rôte; cu mórtea toți să móră
 Și quâți n'au attins pomul. —

Ci Arborul Sciinței fu stransplantat în China
 Cu rădăcina 'n ceruri.

P'atunci China mai simplă, cu totul primitivă
 N'avea atâtea 'nvețuri că quelle deprin Indii
 Chinesii 'n simplitate nu se putea pricepe
 Cum mii de universuri de colosali Maharchi
 Putea să se desfete pe glob că un grăunte.
 Au fost auđit aúse din tată la alt tată
 Qu'a fost mai din ainte timpi, țiele fericite
 În quare 'și mănca Omul fară labore pâinea
 Si ómenii cu toții eră nici vermi, nici humă,
 Ci suverani cu toții, imperatori celebri
 În strictă alianță cu quelle pré inalte,
 Quóci cerul cu pământul eră că doé Staturi

Vecine și amice, în bună armonie,
 P'attunci imperatorii (qu'așă se dicea Omul)
 Pe căli d'argint, de aur, de fer peste tot locul
 Cu trăgători d'aramă versând flacări pe gură
 Mergea unul la altul și devorând distanța
 În quâte va minute în țăr i pré depărtate
 Iar alții 'n vehicule că stellele volante
 Cu ippogrifi de flacări că fulgerul de răpedi
 Iți străbatea prin aer de-la pământ la lună,
 Din lună drept la sóre. — P'attuncia tóta lumea
 Eră în fericire, p'attunci eră și riuri
 De miere și de lapte.

Dar cum, nu se pré scie, quó 'necetul cu 'necetul
 Se tot corupsă lumea, și éttö și căderea.
 Spre consolare ânsă, advine Pomul Sciinței
 Și tot gustând dintr'ensul, (cum gustă din sciință),
 Locuitorii Chinoi inventă astăzi una,
 Inventă mâine alta; cu corpul și cu mintea
 Se pusserö 'n travaliu, se detterö la arte
 La maestrîi, sciințe; aftarö nisco semne,
 Spré a se puté 'ntellege cu quei quo sunt depărto
 Și cu posteritatea; făcurö typographii
 Hărtia inventarö, făcurö cărți sau table,
 Țin mult la industrie, ș'a câmpului cultura
 O au drept lucru mare, quó ară ș' Inpăratul;

Și le a ramas credința quō au să mai ajungă
 Tot cum mai furō-o dată, 'nainte de cădere
 Pe drumuri ferricate cu cai de acciōie,
 Și vērsetori de flacări, distanța să devōre
 Și lumea să străbata din margine la altă
 Și qu' or s'ajungă încă qua 'n clipă cū un fulger
 Appus cu Resaritul să stea gară cu gură
 A se 'nțelege 'n vorbă cā 'n dillele aquellea
 Que le numiā divine.

Aquestea le cred tōte și încă și mai multe
 Ci nu se pun să facă, așteptă să le viiā
 De peste mări d'a cindea, din lumea quea mai noā
 Din țerra lui Franklin.

Quōci ei au o credință, și țin pré mult la densa
 Quō sórele lumină tot dela Resarituri,
 S'a invețat să viiā; quānd alții buniōrā
 Așteptă să le viiā dela Appus sau Nord.

IV

(In secolul de față progresul nu è încă
 La gradu 'n quare China se crede qu'a fost Omul
 'Nainte de cădere; quānd însē dupō secoli
 Va tot 'naintā Omul, și dup'o catastrophā
 Ar' recadé cu totul în noā barbarie

Și ori-quând pe el se pune al Domnului 'nalt spirit.
 Iar mythul despre Lemnul Sciinței eră ancă
 In credit între stirpea lui Abraham sau Brahma,
 Ci'l narră omenesce, că și cum nu 'l ar' crede,
 Quoci pré cu pietate vorbese de Sciința
 Que Dumneșeu pussesse în inima quea dréptă
 Lui Betseel s'opere și să architectone
 A Marturiei Tindă.

El face historie din fabula trecută
 El spune quô Edennul ă parte din Asia
 Prin quare trece Tigru, Gehon și Euphratul,
 Și pôte și 'nsuși Istru cül și Phison se disse,
 Grădină que-avea într'ensa Syria-Ethiopia,
 Cu Indii impreună, cu țerrele-Evilat.
 El spune quô acolo eră stabilit Omul,
 Cultivator, custode, de mâna pré înaltă,
 Qu'aquelle mari coprinsuri, de multa lor cultură
 Eră că o grădină cum nu ă adi Europa,
 Quô Omul mâncând pâinea în tótă abondanța
 Fără sudórea feței, ne dá să înțellegem
 Machine de labóre que-au fost liberat braçul
 Ș'o mare 'naintare d'industrie de arte;
 Quô 'n plină libertate Femea-eră consórtie
 Maisus d'o Aspasia mai sus de quat o Sappho
 A lui Pindar emulă, și întregind pe Omul

Că demnă jumătate, născă fără durere
 Quô Arborul Sciinței, că 'n ori-que țerră cultă
 Crescuse 'n quea grădină, și prosperă d'allături
 Cu Arborul Vieței.

Ne spune de o stare de pace, d'harmonie
 In quare ađi Europa s'a pus pe drum s'ajungă
 Și d'unde Omenirea cădă că și Egyptul,
 Și Grecia și Rôma. — Qu' Adam că o figură
 Personifică Omul din era de prodige
 Culturei primitive, cădă in barbarie.
 Și'n marea lui cădere, lipsit c'ori-que miđlôce,
 Lipsit d'ori-que sciință, de tot que ușurêđă
 Și brațele și corpul, de ori-que instrumente,
 Redus, pre cum se đice, intr'o informă sapă
 De lemnu fôrte ingrătă, și ast fel a'și sustine
 Viața cu labórea, a'și blestemă ființa,
 A'și facee din femeo o sclavă tremurândă
 Iar din posteritatea'i moștenitori Dureril
 Ai Gemetului filil.

Narrată pe-omenesce tradițiunea-antică
 Ne face să 'nțellegem aenigma que agită
 De șapte đeci de secolil, umana ratiune.
 Aquil s'aude clară a Historiei limbă
 Que-atăta se distinge d'al Fabulei character.
 Que ne descrie annil și đillele de aur

Ai evului ferice atata de contrariu
Cu ensuși fericirea.

O viață monotonă d'o 'ntregă nemișcare,

Quând riurele d'astădi eră riuri de lapte

Piraiie curge-miere, quând fructele din arburi

Eră pôme de aur, și ómenii la umbră

Și neattinși de sóre sta resturnați cà prunci

In légên de mêtasse, făr'a mai sci de mâine,

Și arborii de sine plecă alle lor ramur'

De fructe încărcate cà muma que își plécă

Cu tinerete stinul l'a pruncului seu buze.

Nici artă, nici sciință, nici freméntarea minții

Nici semn de rațiune. — Se pôte fericire

In plină neacțiune, monotonie 'ntregă?

Și'n quare locu al lumii au fost aste terrémuri

In visele-indiene? in câmpuri elisee?

Gradinele-hesperide c'aquelle încântate

Gradine-alle Armidei create cà prin fermecu

Și quare nici o dată și nicăiri n'a vurö

Nici locu nici existență?

IX

In adöver căderea a fost și este-o faptă,

Quöci degradat fù Omul mai jos și de quat vita

Și ori-quare-ar'fi forma prin quare se transmissé

Inveredă timpii de 'ntregă fericire
 Și d'o cultură 'naltă, quāt li s'a dat și nume
 De timpî divini, timpî d'aur.

Ci quare Ț cuvēntul cāderii deplorabili
 Al unei catastrophe atata de complete?
 — Să ascultăm respunsul sau paradoxul mare:
 Quōci cutedō să guste din Arborul Sciinței!!!
 Și que, au mōre Omul quānd gustă temerariu
 Din fructele Sciinței?

Problema se presentă mai mult de quāt ænigma!
 Ci studiānd progresul cu Historia 'n mână
 Se pōte qua'n ænigmă s'afām și adevurul,
 Să trecem peste tōte quāte putū să 'nvente
 Și să fabricē Omul spre a lui necessitate
 Inventiuni de vase; de varii instrumente
 Cu usul profitabili, cu-abusul desastrōse.
 Sunt ansē legi eterne, coprinse 'n marea carte
 Que s'a numit Natură, ș'aquāror existența
 Și 'ntregă împlinire fu ordinea Naturei
 Quānd a eșit din Chaos, și quare nu se calcă
 Nepedepsit de nimeni.

Pe apă nu se āmblă, prin aer nu se svōlă;
 Sciința ansē vine și îi produce vase
 Și nave și batelle, ș'aerostate ěnsuși.
 Aqueste admirabi alle Sciinței fructe

Gustate fără cumpăt sau fără sprovedere
 Pe lîng' a lor folose addussero și mórtea
 Tot fructe-alle Sciinței sunt ș'armele de luptă
 Măciuca, or securea, or gladiul, or spada,
 Săgêta, areul, lancea, făcute spre-appărare
 Și 'n fond spre a distrugge.

Progresul è mai mare. sciința mai departe
 Quând ne produce fructe cã pulbera tonante
 Ș'allătura cu dënse fulgorătore arme
 Și tot mai mortifere cã quelle mai din urmă
 Și quelle que cu timpul mai răpede vor stinge
 Și arde și distrugge.

Quăți ați gustat din aste ingeniose fructe
 Tot fructe-alle Sciinței spre a subjuga, distrugge
 Ș'a dominã cã deii, trăit'ați cu viață
 Sau ați murit cu mórte, făcându-vë or Caini
 Or victime cã Abel ?

Sã punem hypothesea de que-ar puté s'adviia
 D'acum in quăți-va seculi d'enventiuni, progreso.
 Se 'ntramã astăzi Omul cu electricitatea,
 Dispune dupó voeia'i d'a aburilor forță;
 Și toți le recunoscem folósele immane.
 Ci tot mai è progresul pe quãt existã încă
 Și mai existã Timpul.

Strabată-se uscatul de forțele de aburi

Mulțiască-se că pescii pe Mare pyroscaphe
 Din popul la alt popul, dela un Stat la altul;
 Din urbă l'altă urbă, și din comună l'alta
 Incingă-se pământul de căile ferrate;
 Locomotive, fabrici mulțiască-se 'n tot locul;
 Consume-se cărbunii, și imple atmosfera
 De gazuri, când Natura ni'i dă 'n stare compactă;
 Să își imagine Omul la que' grad ar' ajunge
 Progresul in doi seculi și quei que-au să viiă,
 Ci fără Presciință sau fără prevedere
 Que-ar fi când atmosfera d'o dată s'ar' aprinde
 In general incendiu, și cataclismu de flacări?
 Ar' arde ș'ar reduce Progresul in cenușă?
 Aquest fruct al Sciinței nu ar aduce mórtea
 Lr' quăți au vrut să'l guste lipsiți de presciință
 Și ônsuși la aqueia que n'au gustat dintr'ônsul
 Posterității ônsuși din germine extinse
 'Nainte d'a se nasce?

Sau fără a ne întinde in hypothesi assemeni,
 Prin alte catastrophe, invasiuni de barbari
 Ar' recadé iar Omul precum cadu Egyptul
 Și Grecia și Roma și n'ar rămâne semne
 De marea 'naintare in quare s'affă lumea,
 Quine-ar' scăpa attuncia din astă catastrophă
 Ar' spune cum pot spune căduții și barbarii

De quâte-a perdut Omul. Prin forme variate
 Tradiția-ar' începe a deveni iar mythuri,
 Divini, fabuloși secolii. — Și or credul or scepticu
 Or humă or deū Omul, din nuou ar' reincepe
 Tot in sudórea frunții să'și țiia o viața.
 De chinuri, de duróre; prin luptă, prin travaliu.
 Din nuou ar' reincepe o calle lăcrămósă
 D'o lungă grea labóre și aspră și ingrătă
 D'invențiuni târdie, quât șepte deci de secolii
 De luptă de turmente sudând, laborând unii
 Și tot culegând alții n'ar si d'ajuns qua Omul
 Să viiă iar in starea in quare ajunsesse
 Nainte de cădere.

X

Scriptura quam aquest fel ne desvelésce mythul
 Que străbătusse lumea; intr'ónsa aflăm midlóc
 A deslegă ænigma.
 Moys' crescut in Egypt mai conservà d'acolo
 Și datin' și doctrine, și tot mai întrovedo
 Divinitatea 'n Fortă, și Eloimi si dico.
 Că stirpe-abramiană reține iar credința
 Sciinței prohibite; d'aquesta in Ceneso
 Mai dà Divinității antice attribute
 Sau qualități păgane, o lasă că și alții

Tenace în vîndictă, terribilă 'n mînie
 Avară și gelosă în cauza Științei;
 În fond ănsă 'l repunna Absurdul și Nedreptul :
 În Eloim transpare Divinitatea veră.
 Quoci ănsuși prin Femea prescrie rentregirea
 Regenerarea plină umanității'ntrege.
 Ea are să strivescă. culpabila perfida
 A Șerpelui rea țestă.

E cu method Scriptură : quoci attestând căderea
 Ne spune quâte-există și cum vorbesce lumea
 De Arborul Științei, și lassă o speranță
 De quate au să fiă, prin contradiceri ănsuși
 Des opere-adevărul.

Căderea este-o faptă, s'asă o recunoșce;
 Ci quare ă cuvîntul ? de unde provenisse ?
 Scriptura ni'l transmite așa cum se didesse
 D'adoratorii Forței, satrapi-antichității,
 Și pare quă s'adresă la mîntea Omenirii
 Dicîndu'i « Au se pôte un ȕeu gelos și pater ?
 Un ȕeu plin de vîndictă în marea'i bunțate ?
 Un ȕeu plin de rancurră în lunga lui clementă ?
 Și daqua vreți cuvîntul căderii deplorabili
 Vi'l spui cum vor să'l spuă potenții, impostorii :
 « Creat cu simțiri Omul, dotat cu judicată,
 Distins prin rațiune cu 'naltă facultate.

Să studie, s'observe și altor să communice,
 Ideea, cugetarea, aceasta este Omul,
 Imaginei divină.

De altă parte iară, o lege de terrore
Divinamente dată, nerevocabil pusă:

Să nu cum va să puiă în us aqweste daruri
 Să nu cum va să gustă din Arborul Sciinței

Que-atăt se desvoltasse în lumea cunosctă
 Quāt paradis se dișse! quō va muri cu mōrte

În tot supertativul și el que-a commis' fapta
 Ș'a lui posteritate:

Prin aste contradicceri Scripturā ne deschide
 Un drum de judicare și d'a conchide singuri:

De este cu putință un deū pervers, cu mintea
 Gelos d'a sa făptură, nedrept, cumplit, terribil,

Neconsequent cu sine lipsit de rațiune
 Într'un delir culpabil de urră de vendictă

Să dea pe mâna morții umanitatea ntrégă,
 Să martyrise filii d'a tatalui păcate

C'o urră nempăcată, să și facă un delicia
 Din lungele suspine, ș'universalul gemēt?

Aquel deū nu există și n'a putut să-existe;
 E deul ficțiunii infamilor que vrură

Să impile Omenirea, în numele credinței
 De dēnsii inventată, făcēnd divinitatea

Egală și complice cumplitelor lor crime
 Scriptura îi denunță prin contradiceri însuși
 Și totă neființa, că deii Ficțiunii
 Dispare că Mincia când Adeyör-appare
 În Iehovă Ființă, și când mai din'ainte
 Prin luptă decisivă și forțe neleale
 D'o noapte forțe lungă, invinse Omul Forța
 Que pe lüngö tãrie adãogiã și dolul
 Puindu'i mii de pedici, la cõpsa lui virilë

În alba dimineții terribila fantasmã
 Divinitatea-Forță, cu totã-a ei tãrie
 Manopere și curse erã jos resturnatã
 Iacob è cu genuchii pe peptul și gütlegiul
 Lui Eloim quel tare, que grație îi quere.
 Nu grație, ci pumnã, te luptã d'apul Ome
 Desmoștenit te luptã,
 Cu propriul tãu sãnge respinge innonanța
 Nu crede imposturei Scriptura que'ți depringe
 Figurele Errorii, te face sã veđi singur
 A ta regenerare în fructele Sciinței
 În Dumneđeu-Cuvëntul.

Cađut'ai prin errórea'ti, lipsit de presciință;
 Prin Dumneđeu-Cuvëntul te 'nalță la splendórea
 La starea'ti primitivã,
 Desparte din substanța divinitãții vère

Nedemnele-attribute que'i dette Impostura
In legile-Harmoniei veđi legea Provedinței
Principul bunătății, divinitatea 'ntrégă
Sta ousuși in Dreptate, quând faptele'ți perverse
Restórnă equilibru. Quând eși din calea dróptă
Și predomină Reul, convinge-te quó Bunul
Resare din excesul al Reului; și Darul
S'adaoge-ori-unde Pécatul se 'mmulțesce
Că lucoa din tenebre, din Reu Binele esse.

V

MOARTEA

SAU

FRATII

IV

MOARTEA

SAU

FRATII

I

Căderea-a fost și este, nu ansă preursită
Din planul Provedinței, ci din fatală-erróre.
D'aquí în innoanță, în lipsă căđut Omul,
Ajunse-a se susține că férrele cu prada,

Că passeri cu ciupitul, sau laborând pământul,
 În chinuri și sudore, cu palmele, cu brațul,
 În lipsă d'instrumente, a se armă cu lemnul
 Și mai târziu cu pétra spre a resturnă pământul.

Dotat cu rațiune, își construi umbrarul,
 Castorul, Rôndurella îi fură drept maestri
 Spre a'și clădi coliba, și alte animale
 Spre a'și cătă spelunce și a scobi pământul
 Să se alberge iarna.

Domò Cavallul, Boul, și le împinse jugul
 D'a tragge greutatea cu dânsul din preună
 La asprele lui sarcin'. — Domesticii și passeri,
 Formò de vite turme, dispuse d'al lor lapte,
 De lână și de pelle, d'a lor progenitură.

Cu féra veni 'n luptă, și vingător adesea,
 Intréga'i despuiere îi atestò valórea
 Si'l revestì că mantă, emblemă de victorie
 Tropheu al luptei salle.

Cu furie mai mare, cu ură mai cumplită
 Veni cu Omu 'n luptă, și vingător sau pradă
 Ajunse or despotul or sclavul miserabil
 Al fratelui său însuși, carnefix or victimă.

Urmând după Scriptură, luă-vommu înainte
 Drept archetyp de viață adamiana stare,

Famillia întregă que representă 'n sine
 Viața primitivă; vommu spunne cu durere
 De quelle întemplate după cădere 'n dată
 Că nisce consequințe.

Perdù Adam Edenul, primara fericire
 Cădù Omul din culmea progreselor cântate
 De toți propheții lumii popórelor antice.
 Un cataclismu terribil, universal incediu
 Se pare quó coprinse, distrusse moștenirea
 Avera omenirii; quó cherubimi de flacăr'
 Sta custodind intrarea, romphea fulgerante
 Rotă neimpăcată. Nu mai erà speranță
 Cu mâinele atêrnate cu palmele 'nceștate
 Iși pléacă Omul fruntea și jos la pământ cată.
 Iar sventurata'i sócă in lacrăm' stă in urmă'i
 Cu părul in desplete in marele său dolliu.

Expatriat è Omul, desmoștenit cu totul
 Din marele său bine, din tótă-a lui avere;
 In faptele lui tóte è blestemat pământul;
 E roșu de arsură, triboli abià produce
 Și spini și palamidă; chin și sudori 'l aștepta
 Spre a 'și susține viața, mai vine și insectul
 Sa'i dispute să'i ródă productele laborii. —
 Pe lúng'aquestea-o voce din sinul său se 'nalță
 Și'i spune implacabil quó nu è de quăt humă

Și'n humă a să reintre.

Frumoasa lui consorte, quea grațiosă Eva
 Ducilă îi urmărea, suppusă servitoare;
 În lacrăm' și lamente, labori de tot ingrate
 Iși perde ai ei carmeni, și grațiile toate
 I se pălesce fața, i se desecă peptul
 Și buzele îi crapă. — Cu scobitorn 'n mână
 Drept instrument laborii, i se 'n asprește lpalma,
 Când talpele, călcâiul i se 'ntărescu că osu
 Că-a vitelor copila. — Durere o astéptă
 În viața'i lăcrămosă spre-a nasee și a creșce
 Spre dor, spre chin, labore tot filii ai Durerii
 Que au să 'ugrașe Câmpii cu sânge, cu sudore
 În totă nuditatea, expuși la ger, la vânturi
 Tunică pellicee le coperiră corpul
 Și vița, sicomorul le offeriră frunđe
 Spre-a'și coperi mișlocul.

II

În astă scăpătare și lipsă despre toate
 Nascu lui Adam Eva pe 'ntéiul filiu Cain
 Cu gemenea Azruna. — Că cuibul unei passeri
 Se impletî un légén de flori, plăpânde frunđe.
 Acolo puși copiii că doi columbei tineri
 Fură ardicăți spre ceruri de mâinele peterne

Primițiile-Agapei.

Se mai nascu și Abel și gemenea Helia.
 Părinții se 'mmuiarö cu inima cu dorul,
 Cum förte des se 'ntämpia spre quel mai june frate
 Și gestele lui tôte, mișcări, appucature
 Li se părea mai tineri, mai blände gratiöse
 Quät din fatalitate, si äncö din pruncie
 Redeșteptä in Cain o tristă gelosie.
 Quänd se märiö frații, cădö 'n partea lui Cain
 A câmpului cultură, intru sudórea feței
 A și întreține viata; iar Abel își allose
 Viața pastorală a turmelor sporire.

In arșița căldurei sudând laborä unul,
 Asprinduse palma, curbandu-i se corpul,
 I se 'näspriä 'n preună și inima și cuget.
 In urma turmei salle la umbră, la recóro
 Sta in veghiere altul cu'inima in pace
 Cu sufletu 'n repaos.

Statut de labori unul, că negura de nóptea
 Se returnä la tindă; își intristă părinții
 Si ténëra soție,

Bländ, plin de bucurie cu oile, cu mneii
 Veniä voiosul Abel ridente că seninul
 In brațele Heliei, ambilor sëi genitori.
 Famillia intrégă era in voie bună,

Quœci devenise Abel quel mai dilect al casei.

Pe lâng' aqwestea iaró intrasse 'n-alle rugei
 In quâte își expande spre cer inima Omul
 Și datina d'a-adduce din fructe ș'animale
 Spre-a le 'nchinà de sacre l'altar in holocaust.
 Oblațiuni, offrande.

Cu ritul din preună, cu observări de forme
 Nu mult și supravine si o credință-absurdă
 D'o témă, d'o speranță, și pîn' la degradarea
 Să uite alle rugei și să observe numai
 Când focul se aprinde cum flacărele jôcă ;
 Când drept se suie fumul sau când appucă 'n lături ;
 Când bate vântu 'n drépta sau daqua bate 'n stânga
 Când passeri trecu sau svólă d'o parte sau de alta,
 Când victima se lasă pășând l'altar voiósă
 Sau face vr'o mișcare or în apoi se ține ;
 Când mênuntaie, óse coprind entare semne
 Que 'nsémná, or desastre or fericire mare ;
 Să mai accuse ancó pe quel quare offere
 D'a lui bună voință sau de vr'o coditură,
 De inimă de sufflet.

Adam precum se vede, cà omul que innoră
 Și va și el să scie, și n'are cum să afle,
 Quœci n'are dela quine, observă și întrébă
 Objectele inerte ; ș'atat quelle 'ntêplate

Quat mai virtos pe sine ; din sinul solitudinii
 Se forță-a'și da cuvântul de tot que aduce hasardul
 De jocul întemplerilor, a tot que è materie
 Și n'are voie liberă, nici Rația drept duce,
 Voind pré mult să scie in suprascire-ajunge
 Și 'n locu de veritate, s'affundă 'n superstitiö
 Que örbă de lumină, să'nvêlue în umbre
 Ș'a nôstră nesciință, în tötă neputința
 D'a o 'nsemnă cu nume, se-crede quö ajunge
 A'și deslegă problema daqua din gură 'i scapă
 Pomposul sacru nume, expressia Myster.
 Mai mult de quât tot omul Adam câtö s'ajungă
 Prin via, primitiva'i imaginațiune
 In regia fantasmelor, ș'a 'și face o sistemă
 In practicarea ritului și explicarea semnelor
 Și-inițiați de dënsul și Abel cã și Cain
 Cu multă pietate in quelle rituate
 In séră dimineată își aducea offrandă
 L'altar in sacrificiu. — Unul venia cu fructe
 Producte alle terrei ș'alle laborii salle,
 Cu primogeniți altul din 'mnei turmei salle.
 Să fiă întemplare, să fiă voie ðnsuși
 De sus a Provedinței precum Scriptura-affirmă
 D'a preferi p'un frate așa din chiar senin
 Mai mult de quât pe altul ? Quö fumul dela Abel

Făcea colônă dreptă suindu-se spre cêruri,
Pe când quel dela Cain se disipă în laturi
Că fum desagreabil la nărrile divine.

Semnu rău! pre cum se vede, strigară assistanții
Semnu rău, creșu în sine și Cain svânturatul.
Se negură la față creșându-se 'n urgie
In quelle pré inalte și el și alle salle.

Tentația fu mare, și o simți ca omul
Cui nu 'i dă pas laborea fatica și durerea,
Că tot disgratiatul. — Mai auți ș'o voce
Que resună severă. « De quo astă 'ntristare,
« Și negură pe frunte'ți? D'adducii intru dreptate
« Intru dreptate-assemeni împarte san desparte
« Quôci alt-fel se comite în pe deplin păcatul.
« Aquesta te allungă, și tu pune'ți puterea
« A'l domină 'nvingându'l. »

D'a priceput'o Cain, noi nu putem pricepe
De è vr'o rațiune qu'apucă fumu 'n laturi,
San vre o cuviință l'a ritului plinire
Quô se împarte offrandă la drepta sau la stânga;
Ci scim quô Rescredința addusse relle multe.
Aquesta n'a fost vocea divinei Rațiuni,
Ci vană aiurare, tentație supremă
La inima dolente în omul que se vede
Desmoștenit de tôte.

Se negurò la faţă disgrăţiatul Cain ;
 I se negrirò ochii şi 'ntunecat ia câmpii.
 In inimă 'neubată Invidia 'l coprinde
 'L agită şi 'l turmentă ; astempër nu'i dă urra
 Necutedënd s'abhorre pe fratele său Abel,
 Se blestemă pe sine, doresce stărea Vitei,
 Doresce nefiinţa, şi va să móră 'n dată.
 La cugetarea Morţii îi vin părinţi 'n minte
 Ş'un dor nespus 'l appucă de tristele lor dille
 De filii, de soţie şi de suror şi frate.
 Cu repentirea'i-vine dorinţa să'i mai vadă,
 'I è frică şi ruşine 'naintea lor s'appară,
 'I è frică d'al său sine.

Trist, palid, plin de spaimă, statut d'atâtea chinuri
 De dor, de repentire, îşi ratăcesce paşii
 Şi intră in dămbrovă să'şi cante repaos.
 Aquì rupt de fatică, batût de remuşcare,
 S'aşedă să resuffe, şi cugete 'n amestec
 Il turbură cu mintea, cu corpul il frământă.

Aquì in murgul serei, in midlocul tăcerii
 Nu mai avea 'naintea de quăt o viaţă-amară
 Şi grea que-avea să tragă prin căile spinose,
 Şi nici o consolare, şi nici o bucurie
 I se părea puè este objectul unei urre
 Ori-unde s'ar întorce.

Din cuget în alt cuget erà în neastâmpër
 Și orele de nôptea trecea fără să pôta
 A și mai închide ochii sau vr'un repaos s'affle
 Spre dîo în turmento somnu greu pe dînsul cade
 Și visuri vin grămadă să'i prelungească chinul ;
 I se părea quô vede, quô 'n umilita'i stare
 'L amênința sclavia. Simțîa famea și setea
 Angaria, labórea, amarurile, jugul
 Posterității salle într'însul resumate,
 Le resimțîa în corpu'i, pe peptu'i grămădite.

Gemea de greutate, mugîa, nu cã un taur
 Mugîa, cã om cã tatã que simte cu simțirea
 A miî de individe și scumpe și dilecte.

P'attunci erà și dîo și Abel își mișcasse
 Cãtre pãșciune turma și o 'ndreptasse 'n partea
 Dumbravei unde Cain își petrecusse nôptea,
 S'appropie, îl vede. — Dormiã și gemea ancô
 Se mirã se attristã vedendu'l așã singur
 Voiesce să 'l ia 'n braçe, ci li respectã somnul ;
 Stã 'n locu și nu cutedã să 'l misce, să 'l deștepte.
 'L aude și'l observã cum geme și s'agitã
 Și quô è 'n prada vr'unui horribil vis tenace
 Pãtruns de tinerețe, d'ardórea lui fraternã
 Se plécã și cu 'ncetul îl mișcã și îl chiamã :
 « Te scólã, frãțióre, te scólã pré dilecte. »

Că inpuns, speriat Cain resare și se scólă
 Feroce, spaiméntabil că unul que è 'n luptă
 C'un inemicu de mórte ; i se sbirlisse pèrul
 I se 'ncruntasse fruntea, cu ochii plini de flacări
 Și cu furórea 'n față : Que ! fii mei sclavi voé ?
 « In servitute fii, a mea posteritate ?
 « Mai bine jos despóții ! De jos din rǎděcină
 « Sǎ mórǎ Tyrannia ! » recnesce, se rǎpede
 Ia furios măciuca, și capul drept in doé
 Lui Abel il despică.

Că fulgerul jos cade blánd innocentul frate
 Și'n ultima'i cătare restrǎluci clementa
 Amorul și iertarea că cu un surris pe buze'i
 Fiori il petrecuró și'i coperiró ochii.
 Se stinse. Și pământul sǎltó coprius d'horróre
 De sǎngele que curge ș'horibil il întinǎ
 Cade și Cain țipǎ, ǎ rǎpede in braçe
 Victima que făcusse ; și vede svénturatul
 Quó nu erǎ phantasmǎ, nu inemic de nópte
 Ci fratele seu ǎnsuși uccis de a sa mǎnǎ.
 Il chiamǎ, il sǎrutǎ, il mișcǎ, iar il chiamǎ,
 Cutremur il appucǎ, și crede quó 'l appucǎ
 Pe din apoi o mǎnǎ, și quó aude o voce.
 Erǎ divina voce cui dicem Consciința :
 « Și unde este Abel ? și unde-e-al teu frate ?

Que are să respundă? — Nu știu! (quoci n'are încă
 Întregă cunoștința d'a faptei împlinire)

« Nu știu! . . . . n'am fost custode! » (1)

Și când își veni 'n sine; când își addusse-amin e
 De quelle de cu séra, de cugete sinistre
 Que nu'l lăssă să dórma; de visele horribili
 Și de suprema luptă să'și appere copii,
 Posteritatea 'ntregă de férre, de sclavie,
 Attunci disperat strigă: « Uccidător de frate
 « O miserabil Cain! Iertare quát de mare
 « Quát Dumnođeu de mare păcatul meu o 'ntrece
 « Și nu mai ă speranța. — Deschisu-s'a pământul
 « Și brezele lui sânge vörsat de a mea mână
 Al fratelui meu sânge, a sugt; și in rörunchi'i
 'La appucat entremur. Să fugu . . . « Și pinö astăzi
 Așa fugu fratieđii, așa fugu criminalii.

III

Și frica, remușcarea 'l împing că o tempeštă
 Que împinge peste valuri un vas lipsit de elrmă
 Ș'al quörnia pilotul ă și nebun de spaimă,
 Nu scie unde fugu, când răpedit la dröpta
 Când sbucinat la stânga. İi pare quö pământul
 İi fugu sub piciorö. Statut cu corp, cu mintea

Jos cade, și'i detună și creeri că locul,
 Că mort aqui rămâne și stă 'n nesimțire ;
 Durerea îl deșteptă . . . și când îi vine 'n minte
 A fratelui figură, fatală lovitură
 Resună într'al lui suflet ; că pe cărbuni se simte
 Și saro plin d'ardorea să'l mai revadă-o dată ;
 Alérgă și ajunge la locul de păcate,
 Și cade peste corpul abandonat de suflet.
 La peptul său îl stringe, și țipă se lamentă
 Curgu lacrem' de durere, ferbinți îi ardu vederea
 Și róiie cadu, se 'nchiagă cu innocentul sânge
 E desecat cu dorul que 'l sparge și 'l sfișie
 Sughitele 'l innécă, își perde resufflarea,
 Cu mâini, cu capul cade pe peptul adorabil
 Mai micului său frate.

In mare neastêmpêr de multa întârziere
 Adam, Eva, Helia, Azruna după dênșii,
 Câtă pe Cain ș'Abel, și 'n astă prosternare
 Ti află . . . O spectacol ! Părinții, copii, soție,
 Vê lamentați și plângeți, vă smulgeți în cap pèrul
 Țipați, quô ôttă Mórtea în pragul tindei vòstre
 Horribil grință dinții.

Disgrațiat Adame, al patrilor Părinte !
 Mult lăcrămosă Evo, a mamelor strămater !
 Pe quine-aveți d'a plânge ? pe justul que trepasă

Sau pe uccidătorul maihede de quât crimă
 Horribil de cutremur, de spaimă repentiri?
 Quôci unul că și altul sunt scumpii vostri filii.

Că tată Te 'ntrebu, Dómne, al totului părinte,
 De quine simți durerea mai mult și pietatea
 De fiul que blând cade uccis de al sêu frate,
 Sau de disgrățiatul uccidător freneticu?
 Intreci sau te 'ntrebu, Dómne, părinții in durere?
 Mai bine deci de filii la ori-quare părinte
 Uccși de mâna Morții (de s'ar puté vr'o dată
 o ast-fel de urare) de quât un singur filiu
 Uccidător de frate!

Dă, Dómne-acolo lacrym' și grația Ta tóta
 Impacă (de se pôte) disgrățiatul suflet
 Damnat de sine ênsuși turmentelor eterne!
 Aibi pietate, Dómne! miserere lui Cain!
 Clemență, rentregire la sventurata ginte,
 A lui posteritate! Rescumpere-se 'n seculi
 Prin chinuri que'i astéptă, prin gemet prin labóre
 Prin cuget și travaliu! Mulțiască-se iertarea
 Ori unde è păcatul mai mult, mai deplorabil.

Fiorător spectacol. Tabellul se presentă
 Horribil, plin de sânge. E amplu și se 'ntinde
 Quât *Omenirea* 'ntregă trecută și presente
 Și 'n seculi se destinse ca doë mari figure

Que ne'ncetat arată que-a fost și este Omul :
 Când Fără când Victimă : sus unul în picioare
 Și tremurând și livid 0 Cain fraticidul,
 Jos palid justul Abel scădat într'al său sânge
 Lăsând orphani copii, se vede pînă astăzi
 Din secol în alt secol, din ginte l'altă ginte,
 Trecînd din dogmă 'n alta, din lege 'n alta lege.

Vedeți după cădere quāt este de horribil
 Lugubru tot aspectul. Figure doē 'n sine
 Resună Omenirea, și o desparte 'n doē
 În Caini și în Abeli. Scriptura ne-o descrie
 Si o personifică în doi frați que eșirō
 Din sinul tot aquella și din aqueeași cōpsă.
 Și Cain se însemnă pe frunte'i că cu-o stemă,
 Să nu'l ommōre nimeni; și Cain nu mai mōre
 Că ănsuși Despotismul que 'n secolii se succede
 Schimbând formele' tōte, luând tōtă figura
 Ș'a libertății ănsuși. Și de se mai nascu Abeli,
 Vin tot spre-a fi victime, tentațiō Invidiei.
 « Dă frate și uccide, desmiardă-te 'n sudōrea'mi
 « Te 'mbată d'al meu sânge! » Aqueasta 0 strigarea
 Și țipētul quel maro de șēpte deci de secolii,
 Junii, vergini dați la fēre, dați și mai rēn orgiei,
 Mii, mii de hecatombe idolului de Marte,
 Damnării de-inquișiții și auto-da-fede,

In holocaustu corpuri, și suflète asvirlite
 La flacărele Ghenei! Maciuă. Lance, Gladiu,
 Rugu, Furci, și Róta, Cruce — Salpetră și Puciósa
 Plumb, Ferru, Bronz, Accióie — Jug, Carcere și bende
 Cepi, Férre și Verige, Selavie, Servagiu, Glebă,
 Lúposite, usură . . . . .

IV

Dispare de durere, de fronesie Cain
 Numai putea să vedă îndolorați păriuții
 Horribilul spectacol, cu-atâta mai lugubru
 Cu cât quelle umane acum de prima óră
 Și pe neașteptate se 'nspimântarö horrend
 D'atâta catastrophă.

Ci Abel stă cu fața și pälidă și rece
 Că quel quare așteptă spre cer și mut imploră
 O grația din urmă. Lămentele 'nccetarö
 Părinții și soția cu cât câtă la densus
 Și 'l mai sorbiă cu ochii, și'l mai luă în brațe
 Și 'l sărută pe frunte cu-atât simția neveiea
 Sau marea veritate d'eternă despărțire
 N'o cumoscusse încă, ș'acum le-o spunea sufletul
 Convins d'a sa durero. Avea supreme drepturi
 Disgrațiatul Abel, ș'aquestea-imperióse
 Se inpun că datorie l'ai săi que îl contêmplă.

A fost mai naturală din toate datoriele
 L'asemonea mari perderi, l'asemonea durere,
 La o transfigurare atât de spaimăntabilă
 Să facă să dispară tot ce era horribil;
 Nu mai putea să vadă aqnel scump sacru sânge
 Negrându-se 'n tăcere cu cât se 'nchiegă rece
 Și 'i maculă tot corpul ș'aurea lui cômă
 Lipindu i în desordin pe frunte și pe temple
 Suvitele lugubre, și'l desformă atâta.
 Spălară, curățiră, cu lacrym' inundară
 Aquelle scumpe membre; îi sărutară fruntea
 Și mâinele și ochii, și vrea qua să'l adorne
 Magnificu să'l prepare spre-a mai face un pas
 Qua să apară candid în fața Creatorului.
 'I acoperiră corpul cu flori, tinere plante,
 Și fruntea îi lucinseră cu lauri ș'amaranthe
 Îi passeră că arripe da lungu 'n ambe părțile
 Stâlpari de palmifer, cântând toți alleluia.
 Si totă solitutea que stă atât d'attentă
 Resună în lamente din valle piud 'n valle
 Că angeli Durerii : amin și alleluia !
 Eterna lui memorie ! mai dîisseră Părinții,
 Că-a noastre lungi suspine ! și frunțele din selbe
 Infiorat respuuseră : că-a noastre lungi suspine !
 Se uita 'n toate părțile, la cer cată părinții,

Si par' quò quer o grație, vr'o naltă provedere
Spre a veghiã cu Martyrul intr'o viață nuoã
Unde n'avea nici sócã, nici mater sã'l adóre
Nici pater sã'l conducã.

Cu toți laetemente își adressarö rocea
Ne-avënd cui sã se róge, și Eva in durere
Aquest-fel se exprimã.

* O aer que verși viața spre-a resuflã 'n suspine »
Nu mai resuflã Abel! . . . 'L abandonãți, ethere! —
'L ai curãțit o Apã! Albitu-'l-ai cã lãna
Si c'al Albanei nectar; stropitu-'l-ai in unde
Cã lacrymele melle que m'ardu . . . și lui cãldura
Nu pot sã'i mai adducã. — O santefocu, divine
'L așteptã-a talle flacãr' cã 'mnelul 'n holocaustu
Îmi queri ast sacrificiul in arderea de tot;
Ci ardu și frigu cãrbuni și dorul è pré mare
Si nu'mi lași pînd 'n urmã nici dulcea lui imagine
Sa nu'mi mai vađã mintea de quãt cenușã stinsã
De ar' simți oița quãnd i se arde 'mnellul,
Si d'ar avé putere, nu 'l ar lãsa sã'l arđã.
Nu 'l pot prědã la flacãr' . . . . O mater, sacrã Terrã!
Ia'l tu 'n braçeale talle, sã'i ții tu locul meu
Deschide'ți al teu pãntece și pórtã'l tinerellã
Precum 'l am purtat ênsumi, pînd sã 'l nasci d'a doa
Spre o viață mysticã și fãrö chin durere.

În sinul teu, o mater, depun pe al meu fiu! »

Adam își sterge ochii, se scolă în picioare
 Cu grăvida idee que'i destepțasă Eva,
 Și ia genuchii fiului, îi mai sărută-o dată,
 Îi stringe cu vigore, și stinsul corp încovăie
 Și îl mlădie-atăta, quāt pumnii și genuchii
 'I aduce pin'la gură, qua fliul să'i semene
 Cu pruncul quând se află în pantece materne
 L' aquest aspect patheticu cu toți se consolară,
 Și toți pusseră ochii la stânca colosală
 Pe quare blândul Abel își aducea offrandele
 În séră, dimineață la cer în sacrificiu,
 Și unde eră grotta, cui, prunci încă copii
 Ei singuri îi ținesseră în jocuri innocente :
Aidem în sinul Terrei, dicend stancei, Dolman

Luară cu toți corpul, prin norii de profume
 S'acolo 'l mormentară dolenți și plini de lacrym'
 Iar angeli Blandeței drept preoți întonară
 Cântarea despărțirii ș'a sărutării ultim',
 Și hymnul Nemuririi.

În grottă lîngă Abel îi pusseră drept steme
 Și vérgă pastorală, și gladiul de cremene
 Prin quare 'ojuoghiă 'mneii l'altar în sacrificiu,
 Velocile sagete de silēx, adamante
 Și totă armatura que-avea că un păstor.

Aquea stâncă și grotă ca monument remasse
Ca punct de demarcație hotar între doi secol
Între edenianul, sau Țissul evu de aur,
Si între durul aspru evu de sudori, labóre.
D'aquí se începură ș'antiul evu de cremene
Si epoha faimosă, epoha a Dolmanilor.

NOTA LA PAGINA 154

Un asemenea caz s'a întâmplat în România în zilele noastre.

Înainte de 1848 vizitând ocele, și pe cei arrestați acolo pentru crime și delictе, cercetând cauzele pentru quare eră deținuți și studiând physionomiile și caracterele lor, îmi atrasse mult atențiunea un june que mai mult sufferià de durerea sufletului de cât de încatenarea și privațiunile corpului.

Vrând a mă informà de sôrta sau de cauza que îl precipitasse a'și petrece viața în ocnă, aflaiu quô 'și ar fi uccis juna sa soție după trei luni dela a lui căsătorie în prima lună de miere.

Vruii a me informà dela densusul ênsuși despre aqueastă noqualificabilă împregiurarre, și a'i studià în șirul narrațiunii tôte expressiunile.

— M'am însurat, îmi disse, luându'mi femeea din dragoste; trăiam nedespărțiți; mi se părea qu'o perdu din ochi la ori-que mișcare, o urmam la tot pasul; și ea mă urmà tot asemenea. Amândoi eșiam la munca câmpului, amândoi lucram împreună, amândoi ne odihniam la umbră; amândoi ne întorceam a casă.

Intr'o zi după o asemenea viață de trei luni, eșirăm cà tot d'anna la munca câmpului; după o sapă bună que amândoi detterăm porumbului, ne trasserăm la umbra copaciului unde ne făceam tot d'anna prândul.

Dupô que ospătarăm și băurăm împreună, după mai multe glume și întrebări obicinuite despre que ammu facee unul fără altul, mă apucô un somnu greu, simțiiu, quât-va o greutate pe pept pînô me furô somnul în gânduri triste despre o întâmplare de 'mi așu perde nevasta.

Nu sciu quāt am dormit; ci visaiu quō unde stam în preună cu nevasta. éttō un lup quō vine asupra ei să o rupă; me luptam cu dēnsul disperat, țipam, mugiam, que mai sciu eu, mă balăbēniam pōte în vis; și pōte quō nevasta vrēnd să mă deștepte, mă mișcă, mă sguduia să mă scōle și mie mi se părea quō m'appucă lupul, quō mă luptam cu dēnsul.

Deșteptat în spaimă, cu ochii întunecați de zēpăcială și de furōre, pusseiu mâna pe secure; și cređēnd quō dau în lupu, plesniu în capu cu tōtă puterea și tăria pe biata mea femea que muri pe locu scoțēnd, vai de mine! un țipēt, que și acum îmi resună în suflet.

Nu mai sciu que-au făcut și que-au mai đis părinții și socri mei. Fēmeea mea a murit de securea que 'i am dat eu; cum? que fel? n'am nici un martur; eu singur nu pot mărturī cum a căđut pēcatul pe mine. Săracl Cain! Domnule, Il blestemă lumea, 'l am blestemat și eu, și m'a ajuns pēcatul.

Pentru pedēpsa mea, m'au osândit aquí la ocnă; or fi vr'ō trei anni de quānd mă chinuescu; ânsē que este ocnă asta, que sunt chinurile, și fērrele astea pe lūngō ocnă, sau mai bine iadul que este în sufletul meu? . . . . »

Nu pot spune impressiunea que'mi a făcut aquest interesant disgrățiat. Dreptatea umană la condamnat la ocnă pe viață; Que va face Dreptatea divină cu sufletul lui?

Pretutindeni și în tot d'auna am admirat Cartea Cărților sau Cartea lumei que în adevēr se numesc Biblie sau Carte. Tot d'auna ânsē m'a revoltat principul cu quare începe și din quarc fatalemente consequințele au cătat să éśă și mai relle.

Errōrea de a începe dela un singur centru de procreațiune a generelui uman, adicōdela un singur omu sau Adam, adduce fatalemente quō primele nunte se comitu prin incestu între frate și soror gemeni; și prima mōrte que appare între ómeni să se împlinēscă prin fraticidu.

Dupō moravurile și deprinderile ómenilor de patru mii de

anni, éttö doë mari immoralităţi prin quare debută Biblia sau Sânta historie que dăm în mâinele copiilor noştri âncö din pruncia lor.

Mi se spunea quând eram copil quö Dumeđeü è bun, misericordios şi a tot potent; şi quând auđii ântéia dată quö fratele mai mare Cain a uccis pe quel mai micu frate Abel, m'am infiorat la numele de frate şi imi điceam în sine'mi: « bine quö n'am avut nici un frate!

Nunta iar între fraţi şi surori mă revoltă cu totul, şi mai târđiu imi era ruşine quö noi ómenii ne tragem din assemenea amnestecu de sânge.

Mai târđiu imi điceam; cum Dumneđeü quând este a tot potent şi a tot bun, n'a putut să facă mai bine, qua să nu se întemple aqueste doë mari păcate?

Mai înquoaci ânsëşi fórte târđiu quând am început a traduce a studiă şi a commentă Biblia, a'i cercetă originea sau sorgintea de unde a eşit, sau mai bine educaţia que a avut autorul ei sau al Pentateucului, Moyses, m'am convins quö nu Dumneđeü a făcut aşă, ci ómenii interesaţi 'i au aruncat assupra nisce assemene attribute sau fapte.

Partea sacerdotală a Egiptului, că şi airea, vrënd a'şi da o origine divină, a se constitui într'o castă sacră şi a se distinge din quelle lalte caste profane 'şi-au inventat un Seth, drept strabuni qua noi queşti lalţi ómeni să n'avem de străbun de quăt un fraticid că Cain.

În nesciinţa despre procreaţiunea Omului nici ênsuşi despre tóte părşile pământului, adoptând principul despre un singur prim om Adam, despre doi filii ai lui, Cain şi Abel, şi primul fraticid, a fost natural qua sacerdotala castă să 'şi invente un alt străbun că Seth, şi să ne lasse noë pe Cain.

Moyses n'a putut scăpă de influinţa primei educaţiuni făcute de hierophanţii Egiptului. Cu tóte aquestea, quând omul scapă din aqueastă fatală influenţă, quând esse din regiunea errorii

que ajunge că o atmosferă vitală pentru omul pervertit, și cade că într'o cursă atras de éscă rațiunii în mijlocul adevărului, atunci îl veți quă își uită de unitatea lui Adam și face pe Cain, în fuga lui, să dea peste alți ómeni cu quari fondă cetatea Enochia que n'au avut nici de cum de tată sau străbun pe unicul Adam.

Veți Cartea Genesii Cap. IV, Vers. 16 și 17. « . . . Eși daró Cain dela fața lui Dumneđu și locul în țerra Naid spre resăritul Edenului.

«Și cunoscú Cain pe femeea sa, quare, concepând nascú pe Enoch, și se pusse a edeficá cetate și supranumi cetatea (Enochia) după numele fiului său Enochu.»

De ar' fi început Moyse dela rațiunea sa iar nu dela tradițiunile sacerdotali; de ar' fi început dela mai mulți genitori, ai generelui uman, primele nunte s'ar fi urmat că mai târziu prin alianțe de familie, prin încurserire, iar nu prin incestu și primele morți ar fi venit prin morburi, accidente naturali, sau și prin uccideri între adversarii sau rivali, iar nu prin fraticid.

Cain al lui Moyse è mai disgrăiat și mai deplorabil de quăt junele despre quare vorbiu.

Cain și Abel nu este o inventiune a lui Moyse, sau vre un adevăr descoperit prin Apocalypse, ci un mythu cu mult mai anticu de quăt densusul.

Sciința în đioa de astăzi ajunse a lumina și pe quei mai credincioși și virtuși Archiepiscopi ai Christianismului.

Daqua mytul lui Adam este o hypothese și daqua hypotesea de mai multe centre de procreatiune sau de gradualé venire a Omului din alte animale anterióre și mai puțin perfecte s'a luat în cercetare de sciința moderă, un prelat al Engliterrei quând a fost întreat daqua cu aqueastă hypothese nu se restórnă Scriptura, respunse:

« Mai bine aşu dori că omu să fiu un orangutan perfecţionat pînă în gradul unde se află umanitatea astăzi, de quāt un Adam decădūt, degradat, pervertit din reu în mai reu. Legea progresului mă face a crede în mai mulți Adami, din diverse epoche patriarhali a mai multor nuanțe sau varietăți. »

